

02 ABRIL DO 2009 - NÚMERO 764

r d l

REVISTA
**DAS
LETRAS**

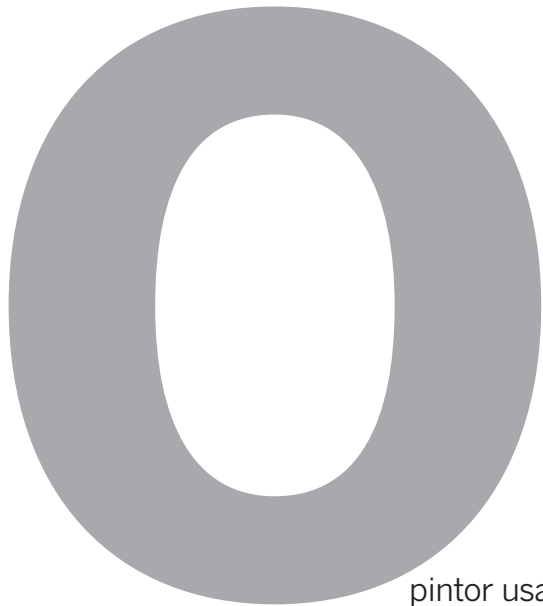

Antón Mouzo

Antón Mouzo, o alquimista

“Un gran pintor secreto en plena primavera creativa”. O escritor Manuel Rivas referiuse con estas palabras a Antón Mouzo cando se coñeceu a noticia da súa morte, no 2007, –prematura, con só 50 anos de idade–. Mouzo non foi recoñecido, en vida, como merecía. Quedou, de moi novo, eclipsado polo rebulir de Atlántica, e con frecuencia foi ignorado desde o poder que abre ou pecha portas, ás veces, ao seu antollo e sen criterio. A Concellaría de Cultura de Santiago quixo, dalgún xeito, mitigar esta inxustiza. Así, ata o 31 de maio, o Auditorio de Galicia exhibe unha retrospectiva da obra deste artista. Revista das Letras únese, con este número, á lembranza de Mouzo. Un creador que expresou o seu espazo existencial a través da natureza. No que o ser humano e a paisaxe se fan un. Alén de convencións estilísticas.

O pintor usa imaxes que xa existen e transfórmaas, unha e outra vez, participando, pola súa vez, nun longo proceso que, polo que sabemos, comeza nas cavernas. E esas transformacións vanse sumando e multiplicando, coma nun xogo alquímico que, coma a alquimia, busca un fin inalcanzábel: é dicir, un pretexto. Importa moito menos o fin que o proceso. Inicialmente pintabamos obxectos exteriores: un bisonte, un home, un sol. Logo accións: a Adoración dos Magos. Logo, procesos, instantes naturais: unha paisaxe solleira ou turbulenta, ou un momento concreto do rostro de Felipe IV. Pero logo, proxeccións persoais sobre algo externo, e nas proxeccións incluíronse xa as imaxes previas doutras imaxes". Antón Mouzo (Vimianzo, 1957 – A Coruña, 2007) procurou, con reflexións coma estas, unha achega á explicación, a través da palabra, da pintura. Dunha arte que entendeu como un proceso aberto, en eterno desenvolvemento desde a figuración primixenia, e que cultivou en diálogo con outras artes: a videoinstalación, a escultura, a serigrafía ou o gravado.

"Gustaríame ser moitos pintores, ser moitos homes, porque non está moi claro que só sexa un. Claro que dicir isto despois de Pessoa non ten excesivo creto. Eu case diría que despois do que Pessoa dixo xa non hai nada que teña demasiado creto, agás a arte en si mesma, a arte que quizais estea no que se fai cando non se prevé falar sobre iso... Non sei", comentou o artista noutra ocasión.

Mouzo foi moitos pintores nun só. Como el mesmo afirmou: "O meu estilo é non ter estilo ningún". Non confinar a súa obra nos lindes de ortodoxia estética ningunha. Senón recrear un universo propio e particular, coa natureza como xermolo e a incesante exploración como horizonte. Desde os máis variables enfoques: o neoexpresionista, o pop, o figurativo e o abstracto...

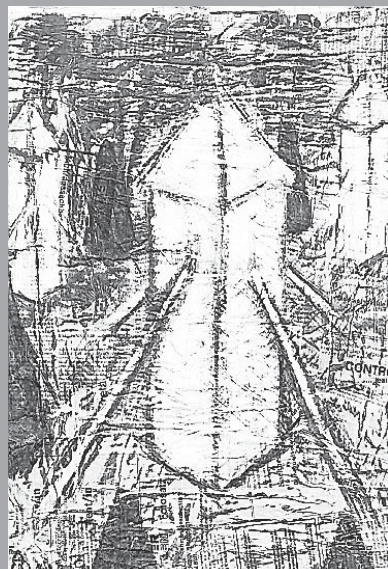
A arte chamou á porta do maxín de Mouzo xa cando era neno. A súa vocación espertou xa nos anos da escola. Pasou a súa infancia e mocidade entre Vimianzo e A Coruña, e non parou máis de dous días na Escola de Artes e Oficios. Nin máis duns poucos meses estudando delineación. Desencantado co ensino regrado, comezou a traballar nunha sucursal do banco da súa vila – que acabará tamén deixando–. Mentres, seguía pintando.

Expuxo as súas obras en mostras individuais: galería Sargadelos (Santiago, 1992), Atlántica (A Coruña, 1994), e Casa da Parra (Santiago, 1999), entre outras; e colectivas: como *A pintura galega hoxe*, (Concello da Coruña, 1983), *Revisión dunha década*, (Auditorio de Galicia, 1990) ou *Diálogos co silencio*, (San Domingos de Bonaval, 2002). Fóra de Galiza, creacións súas puidéronse ver tamén en exposicións en Madrid, Portugal, Francia, Porto Rico, Santo Domingo, Caracas, Bogotá...

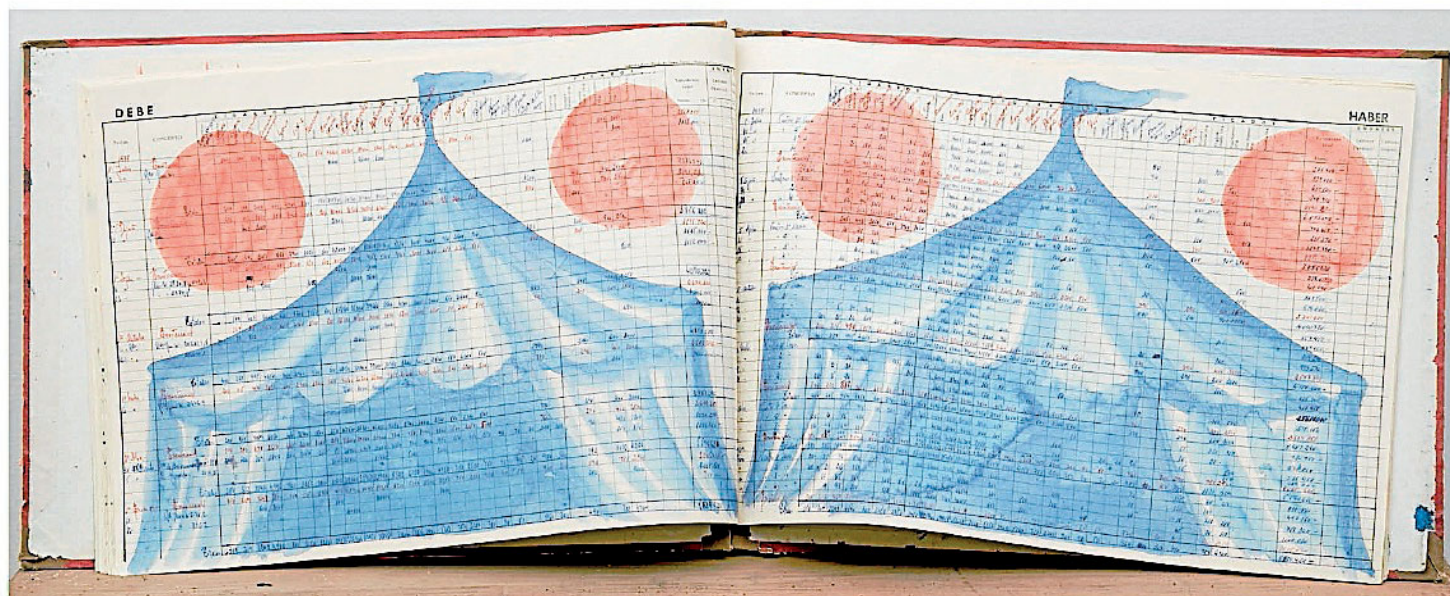
Ilustrou os libros *Costa da Morte blues*, de Manuel Rivas, –quen o definiu como "o Van Gogh da Costa da Morte"– e *Imán Fisterra*, de Luis Rey Núñez –que salientou a súa capacidade receptiva ante a grandeza das cousas máis humildes e o seu xeito de concibir a alma da arte no encontro coa terra. Colaborou tamén no filme *Fisterra*, de Xavier Villaverde.

Este último, amigo de Mouzo desde a infancia, lembra con agarimo: "Non se caracterizaba por ser un bo vendedor de si mesmo e do seu traballo, estaba demasiado ocupado construíndo a súa obra á marxe das modas, demasiado comprometido consigo mesmo como creador; ademais, era tenro, tímido, humilde", escribiu.

"Para min Toño foi un artista de éxito. Ás veces falabamos e falabamos do que supuña esa palabra, do importante que era para un artista recibir o eco que a súa obra provoca, pero inevitabelmente sempre chegabamos á mesma conclusión: a pesar do brillo, do recoñecemento, do afago, do diñeiro, do poder que o éxito adoita traer consigo, o verdadeiro éxito é unha cuestión fundamentalmente interior: de aí xorde a harmonía entre ti e o teu traballo, e aí Toño foi un mestre do que aprendín moitas cousas", engadiu.

Esquerda, 'Sen título', unha obra de Mouzo do 1983. No centro, 'Park Sanssouci-Potsdam', do 1990. Dereita, 'Árbores' (2005)

Mouzo experimentou con diversas técnicas e materiais: pasou do óleo ao uso de pigmentos naturais ou escamas de mica, que extraía dos penedos do monte, na súa vila. No seu taller, lembra Luis Rei, “sempre batías con aquel coleccionismo infantil e tan seu de pólas e garabullos recollidos no monte tras un criminoso incendio, de vellás trabes de piñeiro-tea rescatadas dalgunha non menos criminosa demolición, de grosos cartóns de embalaxe procedentes do bazar familiar, de moreas de xornais traídos das viaxes, de bólas de cera de diferentes clases, de lascas de micas onde se expresa a eternidade, de follas nas que se expresa o último outono...”.

Antón Castro, un dos estudosos da obra de Mouzo, explica deste xeito: “Cada obxecto ou imaxe é unha metonimia que fala do seu espazo existencial, da xeografía e da natureza da Costa da Morte, pero nunca de xeito literal”. E, fronte a unha natureza que recrea, sitúase o artista, que convida a quen contempla a súa obra a ser un espectador activo e atento.

“Existe na pintura de Mouzo unha humanidade que nos fala do home. Un home que presentimos na súa ausencia, agochado nalgún lugar da paisaxe deserta ou na xeadá nerviosa dos debuxos fráxiles do papel de arroz, entre as ramas e os xestos da tinta chinesa. E neste espazo, onde se dilúen os xéneros, onde a pintura deixa de ser frontal, segundo os principios da tradición, fica o pintor cos pés na terra”, escribiu Castro.

Cos pés na terra é, para moitos, a mostra máis emblemática de Mouzo. Celebrada na Casa da Parra, en Santiago, amosou unha serie de pezas construídas a poder de mica e outros elementos

que atopou nos seus paseos polos montes de Vimianzo. “En cada elemento da creación o artista non fai senón referirse a si mesmo”, subliña a comisaria da exposición que acolle o Auditorio de Galicia, María Pose, nun texto recollido no catálogo desta mostra –do que se extraeron tamén as outras declaracións que figuran nesta reportaxe–. “É por iso que a obra está ateigada de elementos pertencentes ao seu contorno que adquiren unha forte carga simbólica”, engade. Así, Mouzo, cun discurso non liñal, a nivel tanto temático como técnico e estilístico, vai procurando o xeito de expresarse. Nun momento incorpora o soporte como parte do cadro. Máis tarde traslada as pegadas da memoria: postais... Despois tenta trascender o espazo bidimensional, polo que recorre á escultura, á instalación, ó vídeo...

Home e natureza convértese na arte de Mouzo, segundo Pose, nunha unidade, ao xeito oriental. A través da paisaxe, o artista fala de si mesmo. Como o fai a través do seu taller, que concibe como espazo íntimo... Tras participar en Madrid nun obradoiro celebrado no Círculo de Belas Artes, evolúe cara ao xestualismo, e comeza a elaborar obra de gran formato influenciada polo neoexpresionismo alemán. A finais dos 80 monta o seu obradoiro no antigo almacén do bazar familiar, e nel traballa pechado “elaborando cada detalle e cada un dos materiais que compoñían os seus lenzos, facendo experimentos de instalacións baseados na delimitación de planos e a presentación de obxectos que dispoñía e fotografaba”, segundo Pose. Nos 90 achegouse á abstracción pura. E nunca deixou de buscar. Faleceu, prematuramente, a causa dun linfoma de Burkitt.

A tranquila desolación

6 | **rDL**
Galicia Hoxe 02/04/09

Manuel Rivas

U

nha das primeiras noticias certas que tiveron de Antón Mouzo foi no curso dunha inundación. As augas do río Pequeno desbordaban polo val de Soneira, agallopaban fóra do curso natural dos ameneiros, asolagaban os campos do maízo, anegaban os centeos e agatuñaban por valados e pontes, improvisaban fervenzas polas pradarías en aba, e, finalmente, brincaban dos foxos ás estradas con esa atoleirada inocencia que ten a natureza cando intimida os humanos. A máquina na que eu viaxaba tivo dificultades para remontar as augas e chegar a destino. Logo souben que a esas horas, nun soto ribeirán de Vimianzo, o pintor Antón Mouzo loitaba por rescatar os seus lenzos do vómito da treboada.

Fóronse as augas camiño do mar da Costa da Morte pero quedou impresa, transcendida en metáfora, a escena do creador facendo fronte ao naufraxio da obra e contemplando logo o pouso do

tempo inclemente sobre os lenzos.

O milagre das obras pictóricas, cando se acada, ten moito que ver coa fixación dun intre, coa revelación, coa textura das sensacións que non queren esvaer na nada. Esas obras atinxen a categoría do extraordinario cando falan de si e tamén de todo aquilo que non se nos mostra, cando, mesmo ao nacer, teñen o musgue do tempo, a pegada dos restos que emergullen do naufraxio. Un sente con plenitude esta presenza na obra última de Antón Mouzo. Os que valorábase o seu dominio técnico, asistimos agora engaiolados á descuberta dun camiño intransitado, á descuberta dun latexo activador de suxestións. O oficio libérase de retóricas, de modismos, e abre sucros artesáns nunha superficie feita con tiras de pel da historia efémera. Pousa a neve nunha paisaxe desolada de papel prensa. Sobre as vísceras dese mundo que dura un día, deita e encarna Mouzo o que é máis propio do ser humano, chamémoslle alma ou nostalgia.

E é así que os obxectos nos falan de si mesmos, da súa aparencia, e tamén de todo o que non está, de todo o que invocan, de tempos e mundos que nunca se contarán en papel prensa. A sobriedade destas obras é tamén aparente, coma a luz dun espello. Así como tras o carbón está o lume e tras o lume a árbore e tras a árbore a semente e a terra, tamén tras o trazo da silueta, das figuras, dos obxectos e da paisaxe insinuada, é posíbel reconstruír a perplexidade da mirada humana. A semellanza dun deus, o artista ten o envexábel poder de crear mundos. O de Antón Mouzo é o dunha tranquila desolación. Na voráxine das modas, tan persoal aposta adquire a dimensión dunha contrarretórica, dunha saudábel e inquietante pescuda. É unha honra poñer letras de molde a este magnífico suceso na pintura galega.

'Árbores' (1996)

A marabilla náufraga

Manuel Rivas

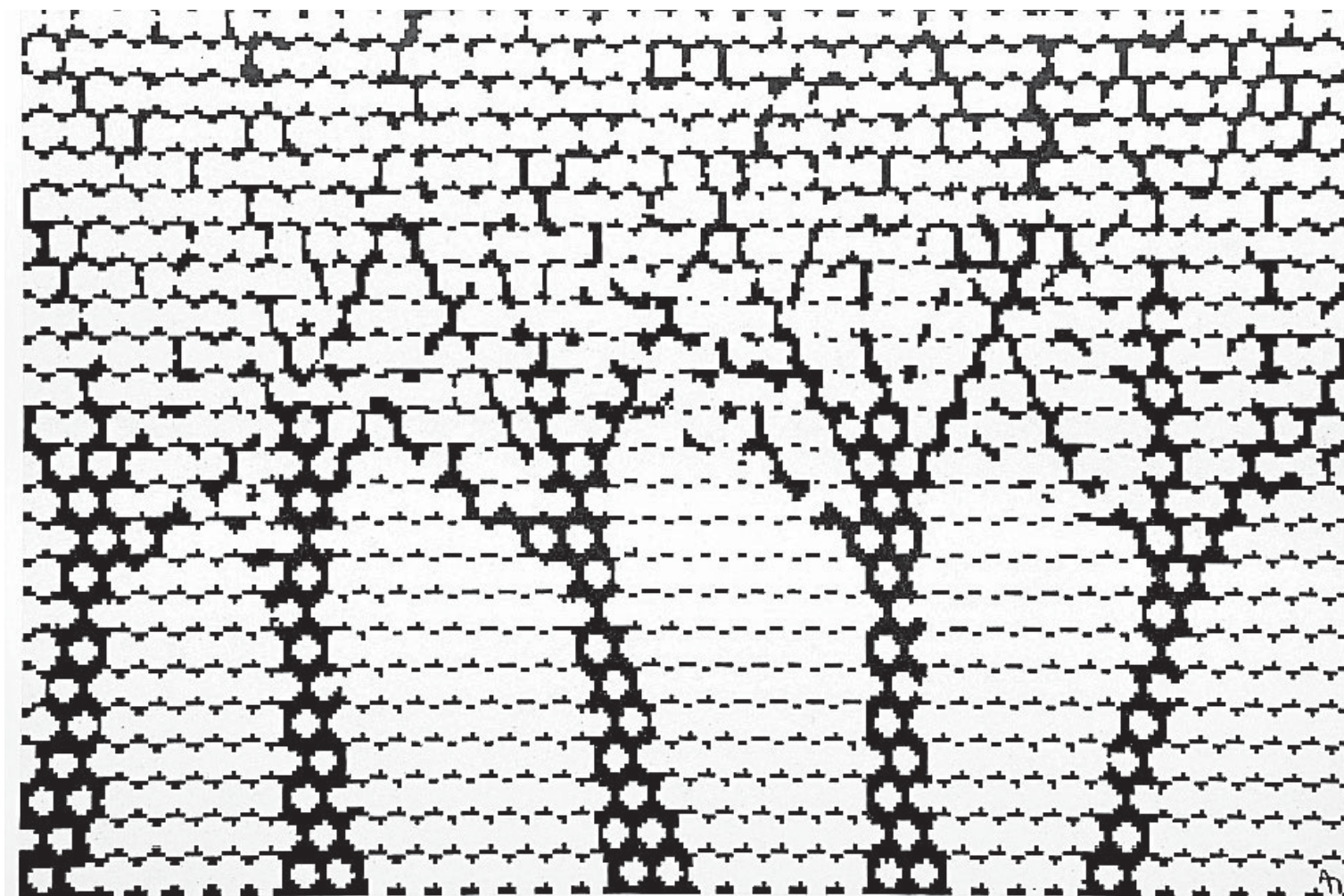
rDL | 7
Galicia Hoxe 02/04/09

O día do Dioivo Universal. Estouno a ver un día de inverno despois do dioivo. O río Pequeno rebelouse contra a toponimia e a imprevisión da enxeñaría que descoñece a memoria da auga. O río Pequeno rebordou canles e ribazos e volveu ás brañas e ás xunqueiras e aos espazos saudosistas das lagoas desecadas. O val de Soneira era aquel día un mar. Estouno a ver, a Antón Mouzo. A chea entrara tamén nun baixo que usaba como estudio. Loitaba contra o naufraxio da arte, non só como metáfora senón na cruel realidade. Salvaba os cadros do afundimento. E logo curounos un a un. Os anegados, os feridos, os fanados. Así fixo aquel día e os días que seguiron ao dioivo. O seu estudio era un hospital de campaña. Tiña unhas mans pequenas, lizgairas e sinceras, de enfermeira de prematuros. Mais, en realidade, sempre actuou así. El era moi solidario coa súa obra. Falaba dos seus cadros, das esculturas, dos proxectos... como compañeiros. El facíaos e facíase con eles. Nunca coñecín un artista que estivese tan preocupado pola súa obra. Pola súa crianza. Pola súa saúde. Pola súa felicidade. El quería que os seus cadros fosen felices. Por iso, o primeiro que restaurou despois do naufraxio foron as cordas dos violíns na súa serie inconclusa de naturezas vivas, onde había tamén bidueiros, cabalos, garzas, postes telefónicos, máquinas de coser e aquel par de botas que levaba o pai cando ía ao monte dos lobos reparar o repetidor da televisión.

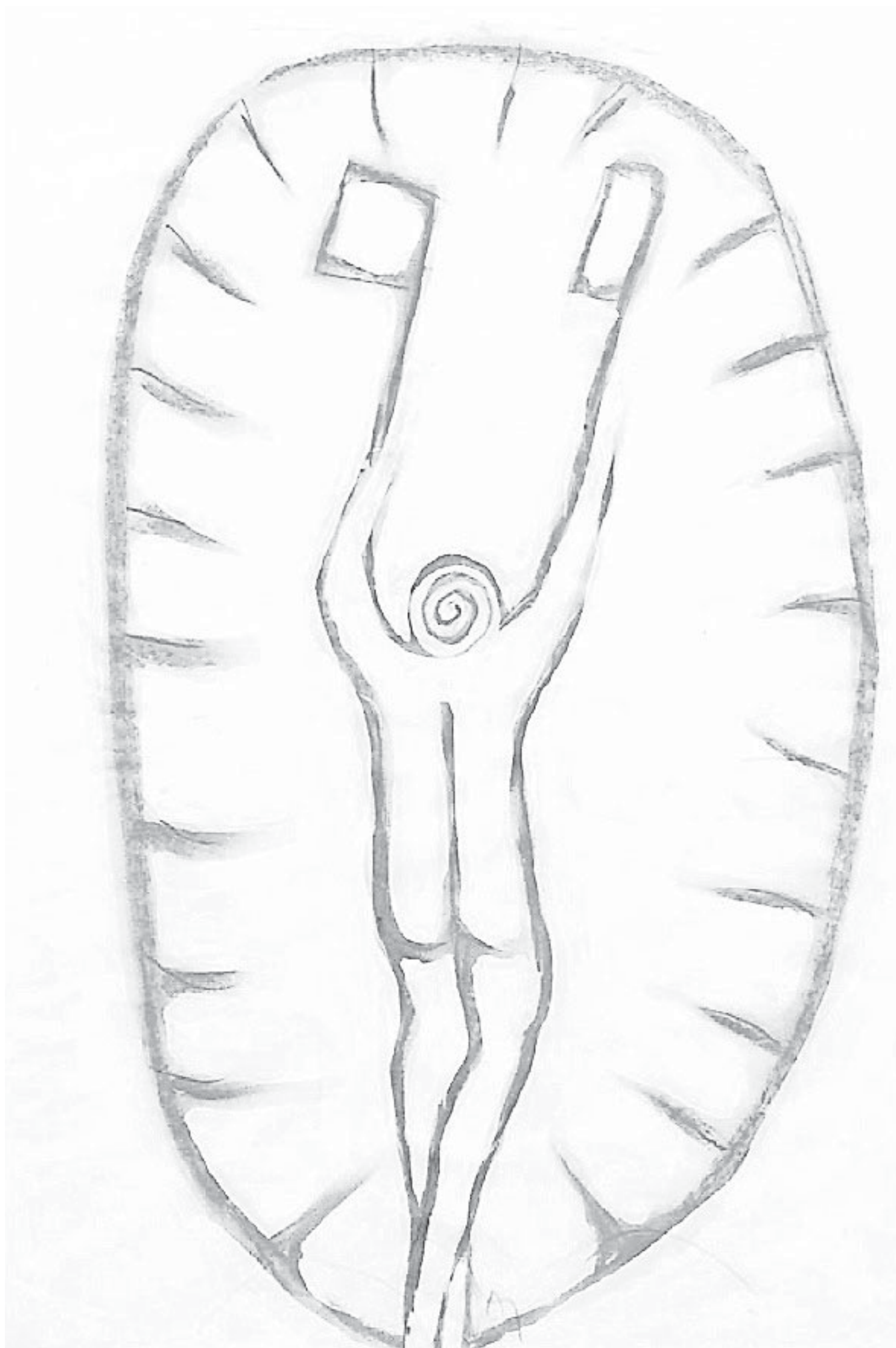
O artista valente. Un artista pode ser, mesmo é convencional que o sexa, bohemio, iconoclasta, noctámbulo, egocéntrico, despistado, arroutado, maniático, ciclotímico, namoradeiro, espectral, ocorrente, luminoso, escuro, irado, nubeiro, sutil, bárbaro... Nada

diso abanea o mundo. Mais, quen pode entender un mozo que é quen de deixar un traballo fixo nunha oficina bancaria? Caravaggio reclamaba para o pintor a condición de valente. Antón ergueuse da cadeira do despacho e botou a andar polas inmensas gándaras ao xeito dos feros corvos do Xallas e do vagabundo de Charlot. Velaí un valenthuomo! Outra saudade. En todo o que facía había un pouso de saudade. Dende logo na vaixela do chineiro da nai. Mais é unha saudade desposuída de tristura, chea de desexo. Levedar a realidade. Amaba as cores, mais sobre todo as cousas que portaba a cor. Era un maxín namorado da materia e dos soños por ela xerados. Era un artista de todas as vangardas: coleóptero, volcánico, cefalópodo, anátido, plutónico, equinodermo, astrográfico, subacuático, obsidiánico, anfibio, térmico, xinkgófito... A súa ollada era fértil, criadora. Lembro que das andadas con el volvías coa cabeza chea de descubertas. Cores, formas, paisaxes que antes non existían. Porque Antón Mouzo pintaba tamén fóra do cadro, facía levedar a realidade que permanecera ensumida.

Enxamear a marabilla. El mesmo deixou un universo que, en gran parte, aínda está por descubrir. O tempo foi inxusto con el. Tivo que soportar a indiferenza cando non a mesquindade dos poderes túzaros que abren e pechan portas. Mais o importante é este agasallo que nos deixou: a marabilla que enxameou fronte ao abismo, na man sincera e na ollada fértil do mozo de Soneira.

‘Árbores pixeladas’ (2005)

09 ABRIL DO 2009 - NÚMERO 765

r d l

REVISTA
**DAS
LETRAS**

mos religiosos

A revolución iraniana liderada por Jomeini no 1979 popularizou o termo ‘fundamentalismo’, que desde entón tende, máis ca nunca, a asociarse con certas posturas extremistas agromadas no seo do islamismo. A axitación da pantasma da “ameaza terrorista”, conducida, interesadamente, ao paroxismo tras os atentados do 11-S en Estados Unidos, logrou reforzar un estereotipo que se alimenta, ademais, do fondo descoñecemento predominante en Occidente sobre o Islam e o mundo oriental en xeral. En realidade, o fundamentalismo non é patrimonio de ningunha relixión en concreto. En rigor, o termo designa as correntes ideolóxicas alicerzadas no intento de preservar os fundamentos dun determinado credo, –que pode ser confesional ou secular–. Pero a tendencia é a identificalo coas derivas rigoristas,

A deriva dogmática

Montse Dopico / A.R. López

integristas ou fanáticas –que poden, ou non, chegar a desenvolverse no seo do fundamentalismo–. Toda pretensión de Verdade agocha o xermolo do radicalismo: o liberalismo deu lugar ao fundamentalismo de mercado; a democracia liberal tornouse para algúns en dogma a impor, mesmo pola forza, baixo os auspicios da teoría do “choque de civilizacións” de Samuel Huntington e da “fin da historia” de Francis Fukuyama; o racionalismo ilustrado e o darwinismo social sustentaron o racismo colonialista... Ás veces, o clixé do “fundamentalismo” é enarborado só para descualificar o que non se comprende, o Outro, o diferente, mentres o integrismo instalado na propia comunidade se tolera ou nin se percibe ou interpreta como tal. O resultado é un choque non de culturas ou relixións, senón de fundamentalismos opostos. *Revista das Letras* realiza, neste número, unha achega aos fundamentalismos relixiosos e á súa cerna social, cultural e política, alén da confesional.

N

on é doado chegar a comprender o que nos resulta alleo, estraño. O laicismo derivado da Ilustración tende a guindar a relixión á caixa dos recordos do superado pola razón, do propio do pasado, do oposto á civilización e ao progreso ou, polo menos, do prescindible. Desde esta perspectiva, a pervivencia do relixioso considérase unha desviación, froito dalgún tipo de erro, engano ou anomalía rectificable... Feuerbach advertiu da creación humana da idea de Deus. Marx chamou ao rexeitamento do “opio do pobo”, da superestrutura ideolóxica. Nietzsche declarou a morte de Deus. A filosofía posmoderna cargou de dinamita os cimentos das crenzas totalizadoras. A caída do comunismo na URSS ceibou a decepción nos que confiaron na vía do socialismo real. A socialdemocracia cedeu parte das conquistas do Estado de Benestar. A globalización neoliberal afondou nas desigualdades e na aculturación... O revival relixioso mundial das últimas décadas do século XX –con manifestacións peculiares

–coa súa homofobia expresa ou velada– logran congregarse a miles de persoas. A Igrexa non está disposta a renunciar aos seus fundamentos no ámbito do que entende como “moral”. Nin, en consecuencia, á súa influencia sobre a sociedade e, polo tanto, á política. Se cadra, a defensa desta moralidade conservadora non ten unha orixe só relixiosa, nin só católica. A limitación do aborto, ou a procura de alternativas ao mesmo, por exemplo, non é reclamada, exclusivamente, desde a relixión, nin só desde posturas tradicionalistas. Por outra banda, na práctica o adoutramento relixioso e a tradición mestúranse: nin todos os crentes son homófobos, nin a homofobia se explica só desde a relixión. Este tipo de matizacións ás veces nin se formulan cando falamos de sociedades diferentes: os tan mediáticos casos de opresión da muller nos países islamitas atribúense ao Islam, e punto.

A orixe do termo “integrismo” é católica. Foi utilizado por católicos de finais do século pasado e primeiros do XX que pretendían manter “íntegra” a súa fe e tradicións. No 1902, o escritor e político madrileño Ramón Nocedal avogaba por restaurar o “imperio absoluto da nosa fe íntegra e pura”. Os integristas procuraban entón na fe as respostas a todos os problemas da vida pública e privada. Rexeitaban a modernidade, o laicismo, o comunismo e o naturalismo... nun momento no que a Igrexa reaccionaba

como a reemerxencia das relixións en China ou Rusia– é interpretado desde algunhas perspectivas como un proceso de procura de sentido ante a perda de referentes, o baleiro.

Porén, se cadra, a relixión nunca marchou. Durkheim describiuna como unha estrutura creada pola sociedade para recrearse a si mesma, construírse e reconstruírse. Se cadra o problema vén cando a relixión se institucionaliza, e as elites que a coroan tratan de perpetuarse a calquera prezo e negándose a aceptar o cambio social... No mundo occidental, –se é que iso existe, e non é só unha categoría simplificadora–, moitas veces idealízase a “separación” entre relixión e política. A sociedade segue, queirase ou non, tinguida de relixión: nos ritos, nas tradicións, nas mentalidades. No Estado español, a igrexa Católica conserva unha serie de privilexios impensables noutros países: o grao de control da educación do que goza a través do sistema de concertos, o financiamento que recibe do Estado... Para entender o auxe fundamentalista, se cadra convén comezar polo máis próximo.

[O integrismo católico]

Os exemplos proliferaron, recentemente, como fungos. Os medios de comunicación seguiron as polémicas xurdidas a partir de declaracións de destacados membros da xerarquía católica sobre os métodos anticonceptivos e a sida, o aborto, a eutanasia –caso Eluana–, o autobús ateo... As manifestacións en favor da familia tradicional

contra a erosión, relativa, do seu poder e posición social e económica –desamortizacións, avance da laicización...–. A Igrexa defendeu ao longo da idade contemporánea o

statu quo con todas as súas armas: restauracións, guerras carlistas, apoio da guerra civil e da ditadura franquista... Pero xa séculos antes se mobilizara con métodos nada transixentes para expandir ou consolidar o seu poder: Cruzadas, Inquisición...

O integrismo católico de cuño moderno mantívose desde o século XIX. Félix Sardá y Salvany (1844-1916) proclamou a “Santa Intransixencia que non admite erro” e o carácter “pecaminoso” do liberalismo. Nos últimos anos do franquismo, os Guerrilleros de Cristo Rey recorreron ao asasinato para loitar contra os “inimigos da patria”: entre eles uns avogados de esquerdas. O Concilio Vaticano II, o aperturismo do cardeal Tarancón, a democracia cristiá, a Constitución aconfesional... foron obxecto dos ataques dos integristas.

É un motivo frecuente de discusión a cuestión de se hai relixións que, polo seu mesmo carácter, son máis propensas a acoller e desenvolver xeitos de fundamentalismo. Dito isto das relixións monoteístas –aínda que credos politeístas como o hinduísmo amosaron non estar libres de fundamentalismo–, e das relixións do Libro: cristianismo, islamismo e xudaísmo. En realidade, se cadra, dos libros sagrados poden desprenderse tantas interpretacións como se queira ou poida, podendo atopar neles argumentos para todas.

[O fundamentalismo protestante]

Estados Unidos conta, como o Estado español, cunha longa tradición de convivencia entre o fundamentalismo e o poder político. O propio vocábulo “fundamentalista” procede do protestantismo. O cristianismo protestante constituíu a base das colonias inglesas de América das que naceu Estados Unidos. Os seus membros deixaron o Reino Unido tras ser rexeitados polas súas ideas calvinistas puritanas. Pero deste calvinismo acabaron agromando correntes liberais, contra as que reaccionou o movemento que pasaría á historia co nome de fundamentalista.

No 1910 publicouse *The fundamentals*, o libro que fixou os cinco puntos “esenciais”: inerrancia bíblica, nacemento virxinal, teoría da satisfacción da redención, resurrección de Cristo co mesmo corpo e milagres de Xesús. Os fundamentalistas conseguiron que se prohibise ensinar nas escolas públicas de varios Estados a teoría evolucionista de Darwin e que se ilegalizase o consumo de alcohol.

Nos anos 60 do século XX iniciouse un novo auxo do fundamentalismo, que fora perdendo forza a partir dos anos 30. Este revival amosou unha característica que comparten outras formas de

tendente ao uso da violencia, islamita, que se tenta explicar tanto en base á propia relixión, como a factores políticos: a democracia favorecería que o fundamentalismo se canalizase por medios pacíficos.

A hipótese é discutible: só hai que lembrar os Guerrilleiros de Cristo Rei ou a conexión entre a política exterior dos “neocon” da administración Bush e o fundamentalismo. Os neofundamentalistas adoptan visións do mundo mesiánicas e maniqueístas, coincidentes coa asumida por Bush, un “cristián renacido”, “curado do alcoholismo” grazas á fe, que presentou a guerra de Iraq como unha loita do Ben contra o Mal. Algúns analistas apuntaron á teoría da “personalidade autoritaria” de Theodor Adorno como unha posible explicación dos totalitarismos. Como o nazismo ou, –segundo opinións–, o stalinismo, o neofundamentalismo americano podería responder, entre outros, a este factor individual: a personalidade de certos personaxes, como os telepredicadores.

[O fundamentalismo no xudaísmo]

Nos tempos fundacionais da sociedade israelí

fundamentalismo: a de ser, á vez, reacción contra a modernidade –contra os cambios que ameazan a tradición– e produto dela. Son movementos que miran ao pasado en busca de referentes –que seleccionan creativamente, manipulando a memoria se fai falta– e á vez tentan transcendelo, reformulalo para propósitos actuais, e non conservalo sen máis. Proba diso é a utilización polos fundamentalistas dos modernos medios de comunicación de masas e internet, fenómeno ben visible na denominada Nova Dereita Cristiá. Un exemplo é Jerry Falwell, un famoso telepredicador, que fundou *Moral Majority*, un movemento contrario ao relativismo moral, á educación sexual nos colexios... Falwell apoiu o programa Guerra das Galaxias de Ronald Reagan, aos “contra” nicaragüanos e ao goberno racista de Pieter Botha, en Suráfrica.

A Nova Dereita Cristiá emerxeu como reacción ante as protesta estudiantís dos anos 60, a liberación sexual, o talante aberto cara á homosexualidade e a idea igualitarista das relacións de xénero... Os líderes deste movemento tentaron influír no Partido Republicano, cun éxito relativo. O ministro pentacostalista Pat Robertson mesmo chegou a presentarse ás eleccións.

Desde algunhas perspectivas, compárase o suposto carácter “non violento” do fundamentalismo cristián co máis, presuntamente,

prevaleceu un sionismo secular, ao que se opuña o sistema escolar ultraortodoxo. A vitoria na guerra dos Seis Días provocou unha efervescencia do mesianismo. Outros factores, como a política de asentamentos nos territorios ocupados ou a Intifada palestina favoreceron a radicalización de grupos relixiosos extremistas. Varios partidos de base ortodoxa lograron, a partir dos 70, entrar no Goberno. Os ortodoxos apoian electoralmente á dereita (Likud...) e poboan barrios pechados en si mesmos nos que tentar manter intacta a súa identidade cultural xudía. O xudeu ortodoxo cre que a Biblia hebrea está libre de erros, e que se deben aplicar as leis bíblicas, segundo a interpretación talmúdica. Os fundamentalistas consideran o propio estado de Israel unha herexía profanadora dos ideais mesiánicos, pero un mal menor. Alicerzan parte do seu éxito social na súa obra de asistencia social.

O fundamentalismo non é monolítico. Unha corrente, representada propugna unha actitude de quietismo, illamento e separación respecto do poder, mesmo o Estado xudeu, á espera da redención e do final mesiánico da historia. Son antinacionalistas contrarios ao Estado israelí, e cren que só o estudo e a práctica da Tora poderá redimir o pobo. Constitúe un exemplo de que o fundamentalismo, malia que pode defender principios moi radicais, ao ver da sociedade maioritaria, non ten por que desembocar nun movemento de tipo revo-

lucionario e activista, senón que pode derivar nun repregamento do grupo sobre si mesmo. No xudaísmo existe, tamén, pola contra, unha corrente máis celote: con grupos como Gush Emunim, claramente activistas, que recorreron ao terrorismo. Para eles, o sionismo laico é unha etapa histórica máis que conduce á redención final do pobo de Israel e á plena independencia do seu Estado. Cren, ademais, que hai que transformar os actuais estado e sociedade para que cumpran a Torá. Así, nacionalismo e relixión van unidos. Como dereita política e relixión, que se alían no actual Goberno israelí.

[O fundamentalismo hindú]

Durante os primeiros procesos do independentismo indio a finais do século XIX, xurdiron no país unha serie de formacións políticas que se vertebraron arredor do hinduísmo, a relixión maioritaria e tradicional da península hindustana, en parte como resposta á creación de partidos islámicos. As rivalidades entre estas dúas relixións enraízase nas invasións mogolas do século XII e mantense até a actualidade, con especial virulencia desde os finais dos anos oitenta do século pasado, cando o Partido do Pobo da India logrou aglutinar as distintas correntes hinduístas e comezou a ocupar postos de

Deepa Mehta é o prototipo de creadora vítima dos fundamentalismo: o seu filme *Lume* tivo que ser retirado das pantallas porque contaba a historia dun amor lésbico e provocou unha onda de atentados incendiarios. Posteriormente, tivo que desistir no seu intento de filmar *Water* en Varanasi (benarés) tras sucesivos ataques ao seu equipo. En calquera caso, trátase de miudezas comparado co rego de sangue que deixou o hinduísmo nas súas múltiples accións contra islámicos, misioneiros cristiáns ou membros das castes baixas que non se comportaban como tales. Na historia quedou gravada para sempre a destrución da mesquita de Ayodhia en 1992 con centos de mortos, as revoltas de Mumbai de primeiros dos anos noventa, os desmandos de Gujarat – con máis de mil asasinados– ou a máis recente campaña contra a conversión das primitivas tribos de Orisa ao cristianismo. Tanto en Gujarat, como en Ayodhia como en Orisa, o sanguento proceso produciuse cun partido fundamentalista no poder deses estados e, de feito, o Partido do Pobo da India é, hoxe por hoxe, a única alternativa ao Partido do Congreso.

[O fundamentalismo budista]

O budismo é, talvez, a única relixión que pode presumir de non contar cun fornecemento fundamentalista. Na

responsabilidade administrativa. Porén, ata ben entrado o século XX o fundamentalismo hindú mantiñase nas marxes, nunha posición de radicalidade fronte ao consenso ofertado polo Partido do Congreso, o partido de Gandhi, que tutelou o país desde a independencia no 1947. Nese mesmo ano, os fundamentalistas fixeron a súa carta de presentación ao grande: asasinaron o mesmo Gandhi. As razóns deste magnicidio son que responsabilizaban o mahatma de que os colonizadores británicos partisen a India en dúas e lles entregasen aos musulmáns unha extensa área ao leste e ao oeste da península central. A partir de aí, o movemento non fixo máis que medrar, ben desde posicións moderadas ou desde ás extremistas que reclaman o *Hindutva*, un Estado hindú, e o *Ramraja*, un Estado baseado no ensino do deus Rama. Seareiros miméticos dunha relixión politeísta de orixe indoeuropea, os fundamentalistas defenden o estrito cumprimento das castes e rexeitan calquera manifestación cultural que non sexa a hindú, como fan co día de San Valentín, o 14 de febreiro, unha xornada sempre tinguida de manifestacións contra o costume occidental de celebrar o amor con regalos, imaxes de corazóns ou rosas vermellas.

Neste tipo de activismo, os hindús non difiren moito dos cristiáns ou dos musulmáns e, coma eles, adoitan atentar contra filmes que non se axustan á moral da súa relixión, contra exposicións que exhiben corpos espidos ou contra libros que poden expoñer algunha dúbida sobre a infalibilidade do seu corpus doutrinal. A directora

práctica, porén, este principio non se cumpre, se ben debe recoñecérselle ao budismo unha certa resistencia a producir correntes maximalistas. Exemplos de fundamentalismo budista rexístranse, actualmente, en Sri Lanka, e o budismo foi a cerna na monarquía relixiosa do Tíbet, un dos réximes máis inxustos que se lembran o mundo ao longo do século XX.

[O fundamentalismo islámico]

O integrismo é, segundo o poeta e escritor tunisiano Abdelwahab Meddeb, a “enfermidade”, que arrasa ao Islam. A xénese desta doenza obedece, para este autor, a causas internas e externas. Entre as segundas, a ausencia de recoñecemento do Islam por parte de Occidente como representante da alteridade interior, a súa actitude proisraelí e a hexemonía impune que impón segundo a lei do embude: o apoio occidental a réximes represivos (Arabia Saudita...) mentres ataca a outros en nome da liberdade e da democracia (Iraq). Meddeb salienta tamén, como variable interna, un “resentimento musulmán”, que deduce da toma de conciencia a partir do século XVIII dunha inferioridade relativa respecto de Occidente.

O integrismo islámico non pode entenderse sen unha perspectiva histórica e sen aclarar o mesmo significado do vocábulo. O termo fundamentalismo ou integrismo ou islamismo é unha categoría mediática

e simplificadora dunha realidade complexa e heteroxenea.

Algúns autores prefiren diferenciar entre tradicionalistas –corrente ortodoxa dentro do Islam, defensora da aplicación da sharia e da interpretación dos textos sagrados segundo o criterio dos ulemas– e islamistas –movemento político contrario á tradición e ao corpus doutrinal legado por esta e partidario do esforzo de interpretación individual. Os islamitas remítense aos primeiros tempos do Islam na busca de referentes, e propoñen a construción dunha nova sociedade islámica. Opostos á monarquía e á convivencia dos ulemas co poder, tomaron a remuda do marxismo e do panarabismo, sobre todo, entre as elites cultas. Pero entre o tradicionalistas e islamitas xurdiron, tamén, confluencias.

O catedrático de Ciencias Políticas francés Gilles Kepel distingue unha primeira etapa do movemento islamita nos anos 60 do século XX. Tras o acceso á independencia, explica, nalgúns países as clases sociais dominantes tradicionais: aristocracia tribal, terratenentes e comerciantes de bazar mantiveron unha posición de forza, mentres que noutros foron desprazados por grupos urbanos modernos que se achegaron ao nacionalismo e ao socialismo,

e tamén para satisfacer o clero.

Kepel analiza despois a etapa de auxo do islamismo, marcada pola rivalidade entre Irán e Arabia Saudí, da que a fatwa de Jomeini contra Salman Rusdie é só un capítulo (Estados Unidos e Arabia apoian a resistencia afgá contra a URSS mentres nas madrasas paquistanís se educaba os futuros talibáns), e o conflito árabe-israelí (os islamitas ascenden entre unha mocidade sen expectativas e fronte aos fracasos do nacionalismo laico da OLP) e a cuestión alxeriana (o islamita FIS apoiase na mocidade urbana pobre e na burguesía tradicional mentres o réxime islamiza a sociedade, pero a deriva radical deste partido acaba por asustar as clases medias urbanas, e un golpe de Estado do exército impide que o FIS forme goberno tras gañar as eleccións).

Kepel describe unha última etapa, nos anos 90, na que os islamitas desenvolven estratexias violentas. Iraq invade Kuwait para reforzar a súa posición na zona e chama á guerra santa só para recrutar mozos, –o partido de Saddam era laico–, en Arabia Saudí islamitas reclaman unha verdadeira independencia dos clérigos fronte á monarquía e denuncian a presenza no territorio de militares occidentais, e

importados de Occidente. En Arabia Saudí xurdiu, da alianza entre o emir Saud e o reformador puritano Wahhab, o wahabismo, un movemento conservador que trata de promover a aplicación dos “fundamentos” do Islam en todos os ámbitos da vida. Occidente e, tamén os propios gobernos orientais, promoveron, ademais, os fundamentalistas, para neutralizar os movementos esquerdistas.

Nos anos 70, segundo Kepel, o movemento islamita politízase, e expándese entre a mocidade urbana, numerosa, con estudos pero sen posibilidades de ascenso social, e unha clase media burguesa privada do acceso á política. A corrupción dos gobernos, o labor de asistencia social e o fenómeno das madrasas: escolas coránicas, (en Paquistán achéganlles teito e comida aos fillos das familias máis pobres), favorecen o ascenso dos islamitas. En Irán, o Goberno do sha era utilizado por Estados Unidos para frear a expansión da URSS na zona. Coa rápida modernización a clase media tradicional viuse prexudicada fronte á nova elite comercial urbana, mentres a elite intelectual se incorporaba ao socialismo ou experimentaba coa fusión de marxismo e chiísmo, e as masas populares –labregos, mozos urbanos– permanecían á marxe das vantaxes da modernización. Co ascenso ao poder de Jomeini, as clases medias laicas quedaron derrotadas. A ‘policía de costumes’ serviu para contentar a mocidade pobre, a burguesía tradicional

en Afganistán ascenden os talibáns. Alxeria queda sumida nunha espiral de atentados, en Palestina mellora a súa posición Hamas... Kepel opina, porén, que o movemento islamita decaeu, superado o choque cultural a través da segunda xeración de emigrantes, coa extensión da economía de mercado que reforza as clases medias modernas, co cansazo xerado entre a poboación cos atentados terroristas... Opina que o caldo de cultivo dos islamitas foron os estados represivos e autoritarios, a crise económica relacionada coa oscilación dos prezos do petróleo e o fracaso do nacionalismo laico e o socialismo.

[As causas da deriva]

Non hai unanimidade á hora de interpretar os movementos islamitas. A miúdo, a análise decae fronte á polémica estéril. A tentación da simplificación a partir dos estereotipos é forte. O sensacionalismo mediático favorece os clixés. No Estado español, a historiografía española encargouse de construír a consideración dos musulmáns como a encarnación do Outro, o inimigo (coa mitoloxía da Reconquista, as Cruzadas...).

O escritor palestino Edward Said denunciou o “orientalismo” como a invención dun “Oriente” homoxéneo, xustificadora dun imperialismo estadounidense con reminiscencias civilizatorias e colonialistas destinado a controlar os recursos petroleiros e a asegurarse o dominio xeopolítico mundial.

Contra o orientalismo, Said propón un humanismo que non divide o mundo en dous, senón que aprecia o intercambio cultural no que se cimentan todos os pobos. Critica tamén a expansión do antiamericanismo fácil, no contexto de Estados represores e sociedades sitiadas por un islamismo construído na aprendizaxe dogmática e pechada ao coñecemento secular e a desaparición gradual da tradición *ijtihād* islámica, –interpretación personal–. En efecto, a simplificación é a lóxica que subxace na obra da xornalista Oriana Fallaci *A rabia e o orgullo*, exemplo dunha corrente de pensamento moi crítica contra unha esquerda, á que acusa de ter pechado os ollos ante o avance do fundamentalismo islámico. Fallaci arremete contra o Islam en si, ao que considera unha relixión estancada desde hai 1.400 anos e oposta ao progreso e a democracia. A súa denuncia dos “millóns e millóns de fanáticos” islamitas aproxímaa á teoría do choque de civilizacións, –di que os ataques do 11-S supoñen a declaración dunha guerra de relixión encamiñada a acabar coa civilización occidental– e amosa unha conciencia de superioridade occidental que ademais tende a meter no mesmo saco do “fundamentalismo” a todos os membros das comunidades islámicas emigradas en Europa.

O discurso paranoico e histérico –cheo de retórica antifascista e anticomunista– acada niveis moi elevados neste ensaio. Na mesma liña, pero cun estilo máis moderado e menos emocional, sitúase *Mientras Europa Duerme. De como el islamismo radical está destruyendo Occidente desde dentro*, do americano Bruce Bawer,

loita contra a pobreza e o desemprego, e mudar de actitude ante as culturas alleas.

A profesora Montserrat Abumalham lembra que o fundamentalismo de carácter político que deriva en movementos violentos non só ofrece unha visión redutora e estereotipada do Islam, senón que o traíza, borrando dun plumazo toda a tradición filosófica que tratou e trata, ata hoxe, de renovar o Islam e adaptalo ás circunstancias. Ademais, o fundamentalismo violento actúa contra a vontade da maioría, que rexeita o recurso á forza, segundo esta autora.

O académico francés Olivier Roy aclara que o intento de cingirse aos textos fundadores non ten por que dar lugar a unha ideoloxía conservadora, senón que pode ser a base dunha revisión crítica de toda a tradición para fundar unha nova orde social e política.

Engade, por outra banda, que o fundamentalismo en si non ten por que derivar nun movemento radical e revolucionario: só é así cando se politiza –e iso ocorreu coa ocupación colonial, segundo recorda–. Ata os anos 20, comenta, os fundamentalistas non discutían a lexitimidade do poder, mentres este non fose contrario ao Islam. Pero no século XX xorde a aspiración da creación do Estado islámico.

O profesor americano John Esposito enxalza a tradición de tolerancia e debate intelectual do Islam. O politólogo francés François Burgat vincula o islamismo coa busca de identidade, ademais de con factores políticos e socioeconómicos –pobreza, explosión

editado en castelán pola Fundación FAES, vencellada ao PP de José María Aznar.

Denunciar e loitar contra os atentados, as lapidacións de mulleres, os matrimonios forzados, os crimes de honor, os ataques aos homosexuais... levados a cabo no nome da relixión –de calquera relixión– ou de calquera cultura é necesario, por suposto. Pero de nada serve responder a un fundamentalismo con outro. As primeiras vítimas do integrismo islámico son as sociedades dos países nos que se desenvolve. Kepel remarcou como o integrismo divide as sociedades, segundo factores políticos, socioeconómicos e propiamente relixiosos: diferenzas entre tradicións filosóficas do Islam, xiítas e sunnitas...

A mesma heteroxeneidade que valoramos nas nosas sociedades podemos apreciala nas que non son como a nosa (poucas persoas afirmarían que somos un homoxéneo fato de integristas pese a seguir celebrando a Semana Santa, o Nadal e as festas da parroquia, peregrinando a Compostela, convivindo con grupos conservadores como o Opus Dei, con fenómenos xornalísticos como o *Alba*, políticos como o partido Sain, institucións como Cáritas... e aceptando sen problemas a existencia de colectivos católicos que defenden a volta á mensaxe de Xesucristo contra a súa deturpación pola Igrexa, algúns inspirados na Teoloxía da Liberación...).

Os diversos analistas achegan as súas recomendacións. O escritor paquistaní Tariq Ali suxire loitar contra a pobreza creada polo fundamentalismo neoliberal e o fundamentalismo imperialista de Estados Unidos, ademais de introducir mudanzas nos países árabes en economía, política, relixión e pensamento. En confluencia con Ali, o filósofo e político francés Roger Garaudy propón cambiar as políticas ante o Terceiro Mundo, afondar na política social e a

demográfica, efectos das políticas neoliberais do FMI, e en xeral fracaso da modernización.

Cre que o rexurdimento do relixioso debe interpretarse en termos da relación Norte-Sur, e non Oriente-Occidente, e que se debe ao desconcerto das sociedades, tanto ricas como pobres, co sistema de valores dominantes. Asegura que a violencia revolucionaria estala como resposta a unha conduta gobernamental represiva e un contorno internacional ameazante –unilateralismo americano, complicidade con Israel...–.

O historiador francés Marc Ferro relaciona o islamismo coa reacción contra o imperialismo –e o fracaso da estratexia panárabe ou panislámica– e contra os efectos perversos da modernidade e a globalización. O historiador e politólogo español Antonio Elorza sostén que en absoluto o integrismo expresa a esencia do Islam, pero que si se sustenta en determinados e acoutados sectores do Libro de Alá e das sentenzas ou hadices de Ibn Hanbal e Ibn Taymiyya (o segundo, que viviu arredor do ano 1300, defendía a unicidade de Deus e o advento dunha orde política e social baseada na sharia ou lei divina).

Tamén inspiran o integrismo o wahabismo e o neosalafismo. Así, salienta Elorza, xa existía un núcleo doutrinal pechado ante as ideas do Outro, o “infiel”, e tendente ao maniqueísmo, antes da chegada do colonialismo occidental.

A resposta integrista a este non foi tampouco inmediata: este movemento non eclosiona ata que fracasan vías como o socialismo e o panarabismo. Entón, o pensamento de xente como Hasan al-Bana ou Sayyid Qutb foi enarborado polos islamitas, que optaron pola volta ao pasado mítico, pero prescindindo de catorce séculos de tradición filosófica revisionista.

Fundamentalis

16 ABRIL DO 2009 - NÚMERO 766

r d l

REVISTA
**DAS
LETRAS**

Sonia Gandhi

A India, que presume de ser “a maior democracia do mundo”, comeza hoxe as eleccións para o Parlamento. Destas eleccións deberá saír o primeiro (ou primeira) ministro/a que combata a cabalgante crise económica tras unha década de vertixinoso crecemento. Máis de 700 millóns de persoas están chamadas ás urnas nun país composto por numerosas castes e clases e onde as diferenzas entre os estados persisten até o punto de que algúns “intocables” –os dalit– aínda seguen sen poder beber da mesma fonte que as castes superiores. O resultado coñecerase o 16 de maio, tras as cinco fases nas que están divididos os comicios. Malia que na India é difícil predicir calquera resultado electoral, os expertos apuntan a unha coalición inestable encabezada polo Partido do Congreso, actualmente no poder. En fronte, o Barathiya Janata Party (BJP), unha formación

Sonia, a conexión dos Gandhi

nacionalista radical de extrema dereita. O Congreso presenta como candidato o primeiro ministro saínte, Mamohan Singh, pero a súa figura emerxente é Rahul Gandhi, secretario xeral do partido e froito do matrimonio entre Rajiv Gandhi –o fillo de Indira– coa italiana Sonia Gandhi, unha muller de perfil discreto e fascinante que, en contra da súa vontade, aceptou entrar en política e que, contra todo prognóstico, levou o partido ao triunfo nas pasadas lexislativas. Aínda que Sonia rexeitou, finalmente, ser primeiro ministro para evitar as mobilizacións anunciadas polo BJP –botábanlle en cara a súa orixe extranxeira–, Sonia aumentou o seu prestixio e hoxe por hoxe é unha das poucas figuras indiscutibles no tramado de corrupcións da vida política india. A ela dedicámoslle este monográfico de Revista das Letras que inclúe, ademais, unha crónica sobre as eleccións de Luís Méndez Pérez, colaborador habitual de GALICIA HOXE a través da súa sección ‘Cartas desde Deli’, cidade na que reside desde hai tres anos.

Sonia Gandhi nun mitin celebrado o
luns no estado central
de Madya Pradesh

Eleccións na maior democracia do mundo

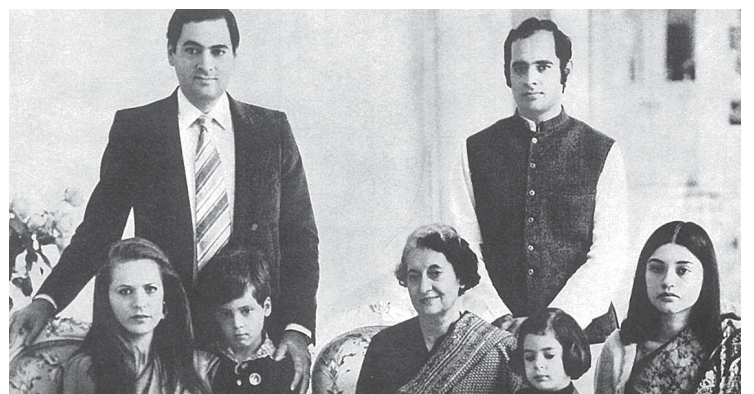
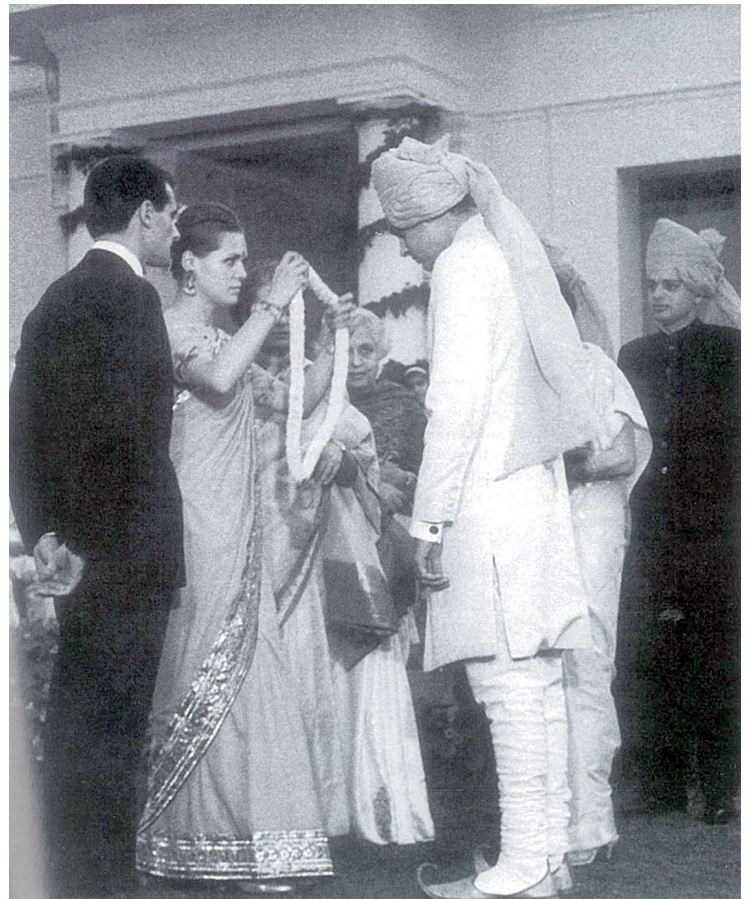
4 | **r d l**
Galicia Hoxe 16/04/09

A.R. López / Montse Dopico

O

28 de decembro do 1997, Sonia Gandhi, viúva de Rajiv Gandhi, o herdeiro da casa *reinante* de Nehru e de Indira, anunciou formalmente a súa entrada no Congreso, o partido da súa familia e o que levara a India á independencia no 1947. Era unha decisión que poñía en primeira liña da acción política e á que a *italiana* –como a chaman despectivamente os seus adversarios– se resistiu durante seis anos malia a constante presión dos burócratas do partido, pero ao final, os seus fillos Rahul e Priyanka lograron convencerla de que só a familia Gandhi pode sacar o Congreso dunha crise sen precedentes: ela debe ser a ponte que deteña a sangría en canto eles –herdeiros naturais da dinastía– non acadan a madurez suficiente para aspirar ás máximas responsabilidades.

A vida de Sonia parece sacada dunha traxedia de Shakespeare, propia da monarquía fundacional dun estado e só comprensible nas circunstancias da India, un país que cabalga entre a inmovilidade das súas raíces medievais e o alampo da modernidade. De onde saca a forza esta muller nacida nunha aldea italiana hai 65 anos é un misterio que, probablemente, se pode intuír nas súas marcadas olleiras, no rictus solemne e seco que lle enmarca os labios ou nesa mirada distante que actúa como un pano onde o pobo indio pode ler a historia dunha familia que é a historia das súas propias cicatrices e

Un mes de comicios

India inicia hoxe as súas eleccións xerais, que durarán até mediados de maio e levarán ás urnas a máis de 700 millóns de persoas están chamadas ás urnas neste país composto. Aínda que en India é difícil predicir o resultado electoral, os expertos apuntan a unha coalición inestable encabezada polo Congreso. Isto podería minar a confianza na India mentres o país se enfronta a unha crise económica que se cobrou millóns de postos de traballo. Os políticos centraron a súa campaña máis que nas clases medias do país nos millóns de habitantes que quedaron á marxe do *boom* económico experi-

mentado polo país nos últimos anos estreitou a relación con Estados Unidos á vez que logrou un crecemento económico do 9% nos últimos catro anos. A primeira fase das eleccións centrase no leste e o norte de India, rexión marcada pola profunda pobreza e a insurxencia maoísta. Algunhas partes de Uttar Pradesh e Bihar, estados que elixen 120 dos 543 escanos do Parlamento, votarán hoxe, así como os estados de Jharkhand e Chhattisgarh, moi castigados pola insurxencia. Uns 22.000 rebeldes loitan contra as forzas de seguridade indias na área e no último ano rexistráronse máis dun milleiro de ataques maoístas nos que morreron máis de 200 policías e 300 civís.

Arriba, voda de Sonia e Rajiv.
No centro, Sonia con Indira.
Abaixo, os momentos máis felices da familia

apoteoses violentas.

Sonia estudaba inglés en Cambridge cando coñeceu a Rajiv, un alumno mediocre que acabaría por facerse piloto de aviación, engaiolado desde os catorce anos polo “son do vento, a sensación de total liberdade, a impresión de que estás fóra de todo” percibidos na avioneta do seu avó, Jawaharlal Nehru, o home que o mahatma Gandhi colocou á fronte do Congreso e da India. Rajiv e Sonia namoráronse de inmediato, el atraído pola discreción dela e pola súa belza occidental, ela fascinada polo carácter desinhibido dun mozo indio de labios carnosos e pel suave. A relación, segundo contan os haxiógrafos, foi difícil, pero non precisamente pola nai del, Indira –daquela xa primeira ministra– que nunca soubo dicirlle *non* aos seus mimados fillos e grazas á voda de Rajiv cunha estranxeira vía o terreo libre para que o seu fillo predilecto, Sanjay, se colocase primeiro na liña sucesoria: os indios nunca aceptarían unha estranxeira como primeira dama. Os problemas viñan, máis ben, dos pais dela, aterrorizados pola idea de que se lles marchase a un país de homes salvaxes e fame negra. Pero Sonia foi firme e casou en Deli no 1968 co mesmo sari vermello que Nehru teceu no cárcere para a voda de Indira.

Instaláronse na mansión oficial do primeiro ministro, que era xa a casa familiar onde os Gandhi vivían tras a independencia da India, unha vez Nehru ocupou as máximas responsabilidades de goberno e Indira casou con Firoz Gandhi, un comerciante güiarí que, por azares do destino e non porque houbese parentesco co mahatma, uniu a dinastía co apelido Gandhi. Desde o primeiro momento quedou claro que Rajiv e Sonia querían quedar nun segundo plano, cun modo de vida demasiado occidental, roupas occidentais e occidentais gustos culinarios. Sonia, porén, foi pouco a pouco fundindo as distintas latitudes da súa vida nun sincretismo austero, que é o que logo lle outorgou a admiración das clases populares.

Indira, ao parecer, conxeniou con ela e era frecuente que a levase nalgunhas viaxes oficiais para que lle fixese compañía. Pero os ollos devecían por Sanjay, un rapaz extrovertido e dinámico que pronto se colocou na liña sucesoria do partido. A paixón de Indira por Sanjay foi un cocktail explosivo, adubiado con corrupción ou inexplicables concesións económicas – como as millonarias subvencións para facer un coche indio– que lle valeron severas críticas de nepotismo e prevaricación. Sanjay, ademais, casou cunha muller ambiciosa, Maneka, coa que nin Sonia nin Rajiv conxeniaron. A harmonía familiar rompeu, pero Indira, cega de amor maternal e unha progresiva tendencia á cegueira autoritaria, non quería ver a arañeira que se lle ía tecendo

arredor. Nesa arañeira, ela foi a primeira en caer cando o pobo lle deu as costas nas eleccións de 1977, enfurecido coas campañas de esterilización forzosa ideadas por Sanjay para controlar a poboación ou polo proxecto para embelecer as cidades arrasando as barriadas dos máis menesterosos.

Para Indira foi moi duro abandonar a mansión familiar, pero máis duro foi soportar a cadea de xuízos, detencións e encarceramento que lle tendeu o primeiro ministro triunfante, Morarji Desai, do partido nacionalista Janata. Indira, forxada dun material tan duro como a súa estirpe, non se amilanou: en pouco tempo, desbaratou o goberno de Desai e volveu gañar nas urnas. Foi un pequeno intermedio de satisfacción que serviu de prólogo á traxedia: primeiro morreu Sanjay nun accidente de aviación e, logo, ela mesma, abatida pola súa garda persoal sij tras ordenar a entrada das forzas de seguridade no templo sagrado dos sijs, en Amritsar, durante un levantamento independentista do Punjab.

Nesas circunstancias, Rajiv viuse obrigado a recoller o facho familiar e abandonar a pilotaxe dos avións pola moito máis complexa tarefa de levar as rendas dun país en perpetuo fervedoiro. Rajiv converteuse en primeiro ministro para completar a lexislatura pero ao convocar as novas eleccións, os Tigres Tamienses –que a súa nai tanto mimara para atraer o voto do estado sureño– rebentárono cunha bomba. Sonia pensou, entón, en abandonar, en volver a Italia, coa súa familia. Non puido ser: a súa vida estaba xa ligada ao seu país de adopción. Non obstante, non puido cumprir o seu propósito de manterse afastada da política.

No 1997, presentouse por vez primeira ás eleccións pola mesma circunscrición de Rajiv, pero o Congreso perde o poder para cederllo ao BJP. Aí ela asume a secretaría xeral do partido –é a persoa que máis tempo ocupou ese cargo na historia da formación– e prepara as eleccións do 2004, ás que acode como candidata a primeira ministra. Os pobres e as clases medias do país vótana masivamente e o Congreso volve impoñerse, pero unha encarnizada batalla da ultradereita ameaza con desordes civís se unha estranxeira se converte en xefa de goberno e Sonia, para evitar un baño de sangue, renuncia ao cargo e entrégallo a Manmohan Singh, artífice das reformas que levaron a India ao *boom* económico dos últimos anos.

Agora, Sonia Gandhi inicia a que, talvez, é a súa última contenda, o momento no que lle cederá o testemuño da dinastía aos seus fillos. Por fin, poderá descansar esta italiana que foi raíña republicana moi ao seu pesar.

Á esquerda, Sonia Gandhi nunha fotografía de xuventude. Á dereita, coa presidenta india Pratibha Patil e o primeiro ministro, Manmohan Singh

Eleccións na maior democracia do mundo

6 | **rDL**

Galicía Hoxe 16/04/09

Luís Méndez Pérez

h

ai varias semanas que estamos na India en plena campaña e proceso electoral. Non, non é un erro: aquí ambas as cousas se fan ao mesmo tempo e en total duran case dous meses: vanse realizando dun xeito graduado para que poida haber un control do seu correcto funcionamento. Así se fixo sempre e así se segue a facer, xa que aínda que agora hai máis medios para poder celebralas en menos tempo, debido aos avances informáticos, hai que ter en conta que os cortes de luz son moi frecuentes, especialmente nas áreas rurais. A isto hai que engadir as enormes dimensións do país e os seus 1150 millóns de habitantes, por tanto o que se fai é que se celebran en determinados lugares e cando acaban comezan noutros, quedando os votos dos lugares nos que xa se fixeran baixo custodia legal, iniciándose o recuento e facéndose público cando xa se finalizou o proceso en todo o país.

O sistema sempre funcionou razoablemente ben na

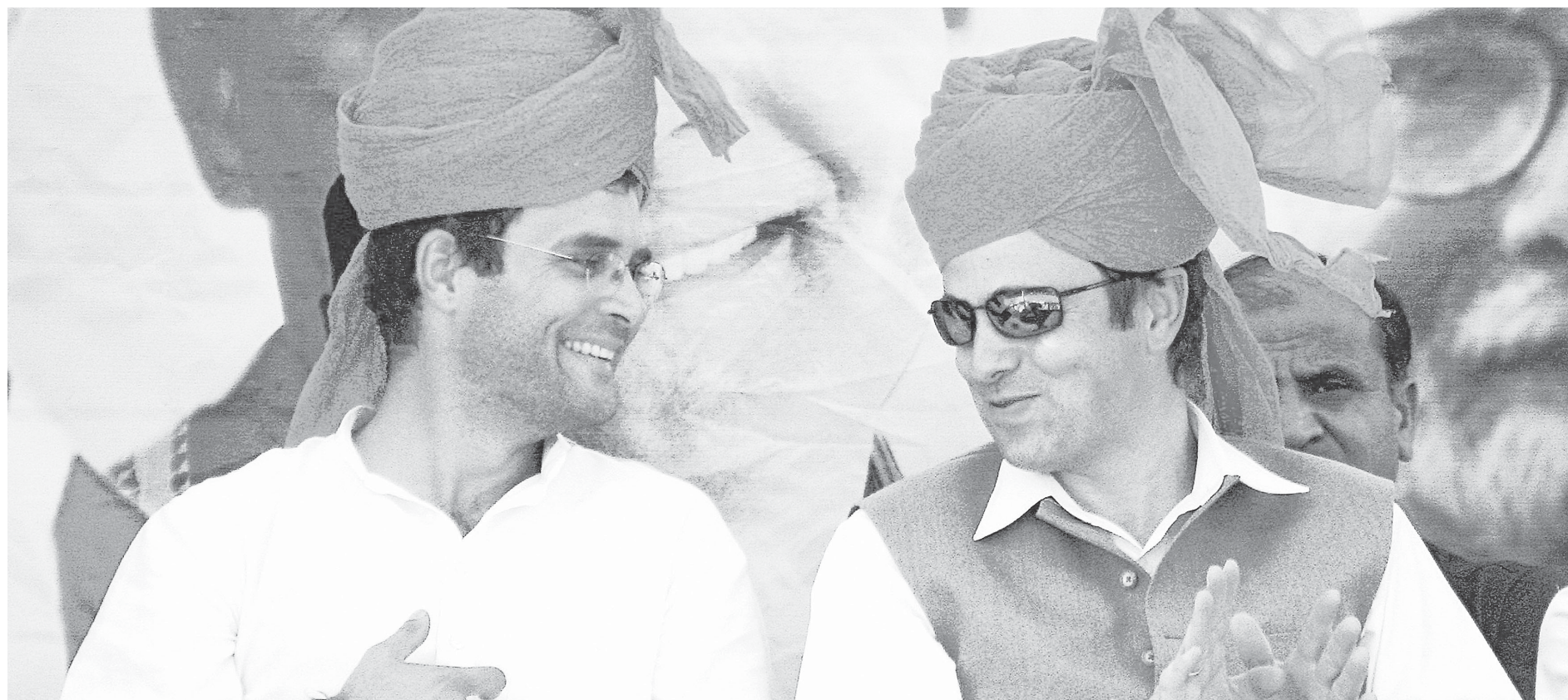
que se denomina “a maior democracia do mundo”, e á parte das corruptelas e acarrexos de votantes habituais, nunca houbo intentos de pucheiradas sonoras, nin tentacións autoritarias de acabar coa democracia, polo que ninguén ve a necesidade de cambialo. Así se fixo desde o ano 1947, cando a India conseguiu a súa independencia.

Ademais destas peculiaridades, hai outras moitas que fan que estas eleccións non sexan moi doadas á hora de analizar as posibilidades de triunfo dalgunha das diferentes opcións que se lles presentan aos electores indios. Non quero nin imaxinar a cara que lles quedaría a maioría dos analistas, politólogos e contertulios españois, especialmente aos da “prensa nacional”, é dicir de Madrid, (xa sabemos que os medios doutros lugares –aínda que teñan maior difusión– se consideran rexionais ou locais, isto na India é inimaxinable, a un xornalista de Mumbai ou Calcuta pareceríalle increíble que un medio de Deli pretendese arrogarse con esa superioridade), ao tratar de tirar conclusións sobre o resultado electoral e sobre todo das posibles alianzas postelectorais, afeitos como están a falar da chantaxe de pequenas forzas rexionais e a clamar por maiorías absolutas, tendo en conta que o actual goberno indio naceu dunha coalición de máis de 160 partidos.

O das maiorías absolutas na India é algo totalmente impensable tendo en conta que os dous grandes partidos, o Congreso e o Barathiya Janata Party (BJP), sumados apenas superan o 50% dos votos en todo o país. O pluralismo político é pois o resultado directo da pluralidade dunha nación con 27 estados, 18 linguas oficiais e máis de 600 faladas, con gran variedade de comunidades e relixións que conviven dun xeito asombrosamente pacífico dada a complexidade, dimensións e pobreza do país.

Cos antecedentes expostos anteriormente vou tratar de definir brevemente os principais partidos, as

Rahúl Gandhi, fillo de Sonia e secretario xeral do Partido do Congreso (esquerda) xunto ao xefe de Goberno do estado de Jammu e Caxemira, Omar Abdullah, nun acto electoral celebrado onte

posibles coalicións e os políticos que os encabezan.

O partido no goberno é o Congreso, partido artífice da independencia que tiña nas súas filas homes como Nerhu ou Gandhi, e capitaneado actualmente por Sonia Gandhi, muller de orixe italiana que casou con Rajiv Gandhi, fillo de Indira e neto de Nerhu, pero que debido á súa orixe estranxeira non se pode presentar a primeira ministra, xa que sería utilizado pola oposición como arma de campaña. O candidato de Sonia sería o seu propio fillo, Rahul, o continuador da dinastía, pero todo o mundo o ve aínda moi verde, polo que vai repetir o actual primeiro ministro, Madmohan Sinhg, un tecnócrata, de relixión sikh, autor nos anos 90 das reformas que abriron a economía india e que iniciaron a actual cobertura económica de país. Sinhg está algo maior e cunha saúde precaria –recentemente volvérono operar do corazón– e o Congreso perdeu hai uns meses fortes apoios no Parlamento da fronte de esquerdas, encabezado polo Partido Comunista, que se opoñía frontalmente ao acordo nuclear da India cos Estados Unidos. Malia todo sumou –con bos pagamentos segundo a maioría dos analistas– novos apoios e conseguiron con éxito superar unha moción de censura.

O principal partido da oposición o BJP, unha formación nacionalista hindú e de extrema dereita, aínda que cando estivo goberno abandonou toda esa parafernalia ideolóxica e adoptou unha postura pragmática, debido tamén a que non tiña a maioría absoluta. O seu candidato é un político veterano chamado Advani, pero a fugura emerxente do partido é Modi, un populista cada vez máis célebre que, é o Chief Minister do estado de Gujarat, onde conseguiu notables avances económicos, pero onde tamén alentou a matanza no ano 2002 de máis de dous mil musulmáns. Os feitos están a ser xuzgados agora e unha ministra do seu goberno foi recentemente encarcerada polos sucesos.

Varun Gandhi, primo de Rahul e sobriño de Sonia, forma parte deste partido e tamén foi ao cárcere por atentar contra a pacífica convivencia intercomunitaria cos seus discursos anti-musulmáns. As súas diferenzas políticas coa familia veñen dos tempos da avoa Indira, que desaloxou a súa nora Maneka –a nai de Varun– ao pouco de morrer o seu fillo Sanjay. Nin que dicir ten que os seus parentes o consideran un traidor que renegou dos ideais de convivencia e unidade da India polos que sempre loitou toda a

familia. O BJP tamén perdeu un dos seus principais aliados, o partido que goberna o grande estado de Orissa.

Por último tamén queda a posibilidade da formación dunha terceira fronte á marxe dos dous grandes partidos, pero ninguén sabe quen podería formar parte dela, nin quen a encabezaría.

O Partido Comunista de India (Marxista) é unha das maiores formacións de esquerda. Gobernan en tres estados, incluída a poboada Bengala Occidental, e foron acusados de bloquear as reformas económicas cando estiveron no poder. O partido desconfía dunha relación máis estreita con Estados Unidos, algo no que o seu líder, Prakash Karat, non parece disposto a ceder.

O Partido Samajwadi (SP) chegou ao Goberno cando apoiou a moción de confianza en relación co acordo nuclear con Wáshington. O SP ten a súa base de poder en Uttar Pradesh, o estado máis poboado da India con máis de 150 millóns de habitantes. Alí mantén unha agre disputa co gobernante Bahujan Samaj Party (BSP). Apareceron algunhas gretas na alianza do SP co Congreso de cara ás eleccións xerais, tras unha disputa polo número de escanos polos que deberían competir no estado. O partido, liderado por un antigo loitador cun longo historial de cargos criminais, ten o seu apoio na caste Yadav e nos musulmáns, e logrou o apoio dalgunhas das principais estrelas do cine indio.

De todas formas, un dos políticos máis populares é a controvertida Mayawati, do Partido Bahujan Samaj. Mayawati, que ocupa o cargo de Chief Minister –o equivalente a un presidente autonómico– de Utar Pradesh. Esta muller é unha Dalit, unha intocable, o máis baixo da sociedade. Porén, debido á súa habilidade –e utilizando o tema das castas– chegou ao goberno do estado co apoio dos Bramáns, precisamnete a casta máis alta. Coñecida tamén como “a Raíña dos Dalit”, Mayawati podería ser unha primeira ministra no caso de que a Terceira Fronte –unha alianza de pequenos partidos– consiga formar goberno. No pasado, foi moi criticada polo seu gasto desmesurado en construír parques e estatuas na súa honra.

Os prognósticos como vedes non son doados e xa ninguén se atreve a publicar enquisas despois de que nas últimas eleccións en 2004 todas deran como vencedor ao BJP cunha enorme marxe con respecto ao Congreso e finalmente foi o Congreso o vencedor.

Esquerda, Advani, candidato do BJP. Á dereita, Mayawati, a “raíña dos Dalit”, do PBS

23 ABRIL DO 2009 - NÚMERO 767

r d l

REVISTA
DAS
LETRAS

Andrei Tarkovski

Andrei Tarkovski foi un cineasta de culto que as autoridades soviéticas miraron sempre con desconfianza, até o punto de prohibir a estrea dalgúns dos seus filmes. Estes atrancos, que chegaron inmediatamente despois de que gañara o León de Ouro na Mostra de Venecia con *A infancia de Iván* (1962), obrigaron a Tarkovsky a concluír o último da súa filmografía –morreu de cancro no 1986– no estranxeiro. Na primeira desas experiencias –para rodar en Italia *Nostalgia*–, descubriu a fotografía –un medio que até entón non lle interesara– cunha polaroid que, ao cabo, se converteu nunha compañeira de traballo. A Fundación Luís Seoane da Coruña amosa estes días, precisamente, unha selección das 340 polaroid que Tarkovski tirou. Trátase da

Tarkovski *fotógrafo*

penúltima parada deste material antes de que se integre na fundación que leva o nome do cineasta, dirixida polo seu fillo. Son fotos realizadas nos anos oitenta ás que se incorporan vinte instantáneas descubertas recentemente. O conxunto permite achegarse ao particular mundo do director a través de retratos, paisaxes, luces e crepúsculos, cos que dramatiza e debuxa un espazo de nostalxia. A exposición inclúe, ademais, nove horas de pezas clásicas presentes nas películas do director e unha serie de composicións elaboradas por artistas contemporáneos que se inspiraron nel, nun traballo realizado polo musicólogo Miguel Anxo Ramos. Revista das Letras reproduce neste monográfico algunhas das polaroid seleccionadas na mostra, indicativas todas elas da mirada dun home que esculcou as entrañas da vida.

Fidelidade a unha obsesión

4 | **r d l**
Galicia Hoxe 23/04/09

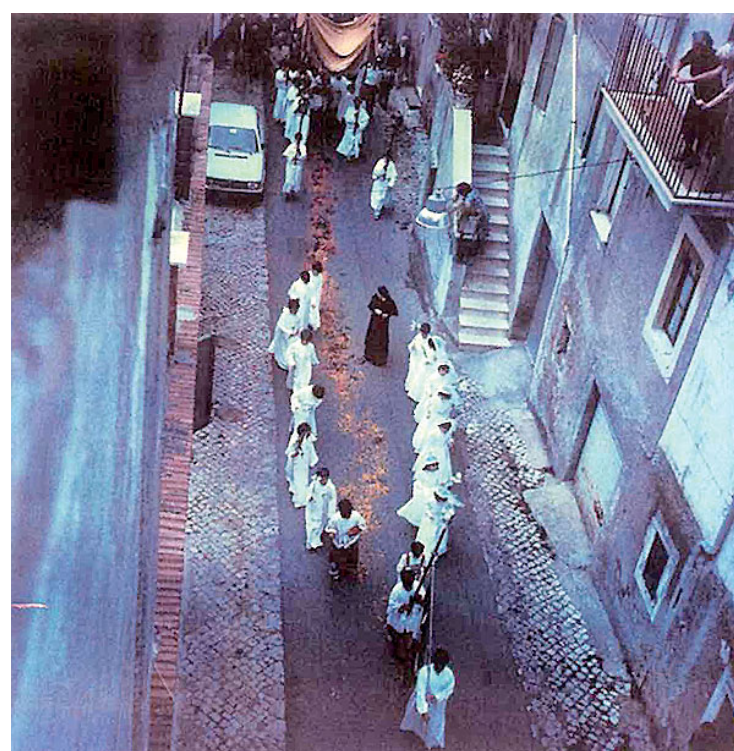
Andrei A. Tarkovsky

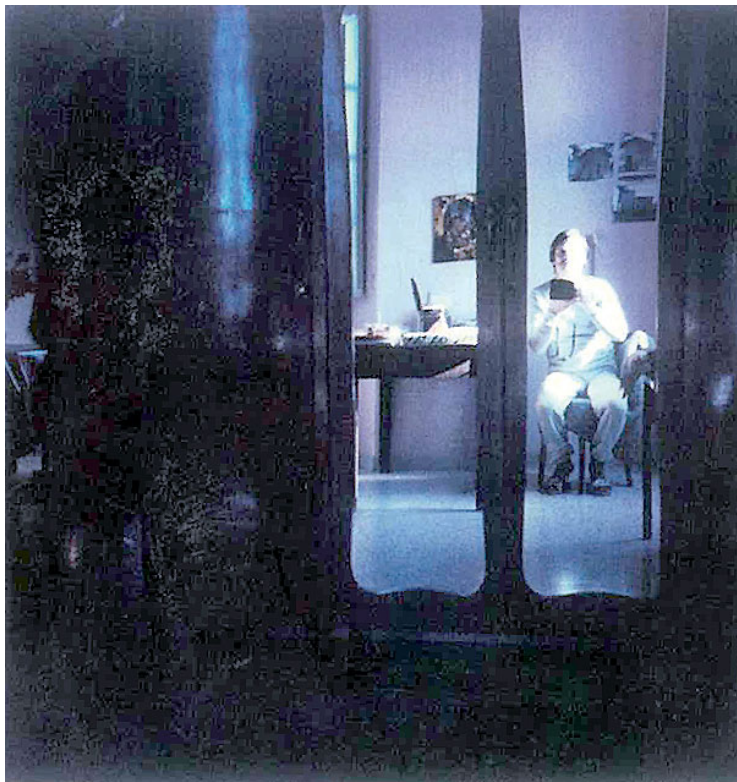
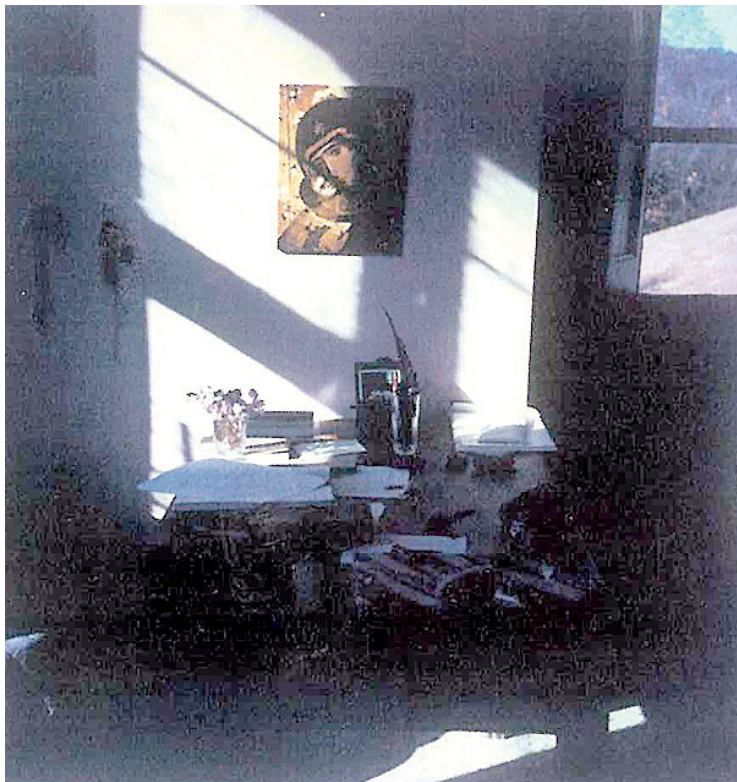
a

s fotografías deste monográfico forman parte dunha colección de preto de 340 polaroid conservadas nos arquivos do meu pai. Son a única testemuña do Tarkovsky fotógrafo. El non adoitaba empregar a cámara fotográfica, e foi casualmente que, durante a súa viaxe a Italia xunto a Tonino Guerra a principios dos oitenta, o guionista italiano lle regalou unha polaroid que posteriormente o meu pai levaría consigo a Rusia. Era a época na que preparaba o guión de 'Nostalgia', a súa primeira película rodada no estranxeiro, e empregou estas polaroid para capturar algunhas imaxes do campo ruso, da súa casa e da familia, para poder empregarlas despois na preparación da película. En realidade, estas fotografías convertéronse no único vestixio tanxible dos recordos da súa terra, cando, ao final da realización de 'Nostalgia', decide permanecer exiliado en Italia. Incluso este filme, sen a vontade consciente do seu autor, convértese así en terriblemente autobiográfico.

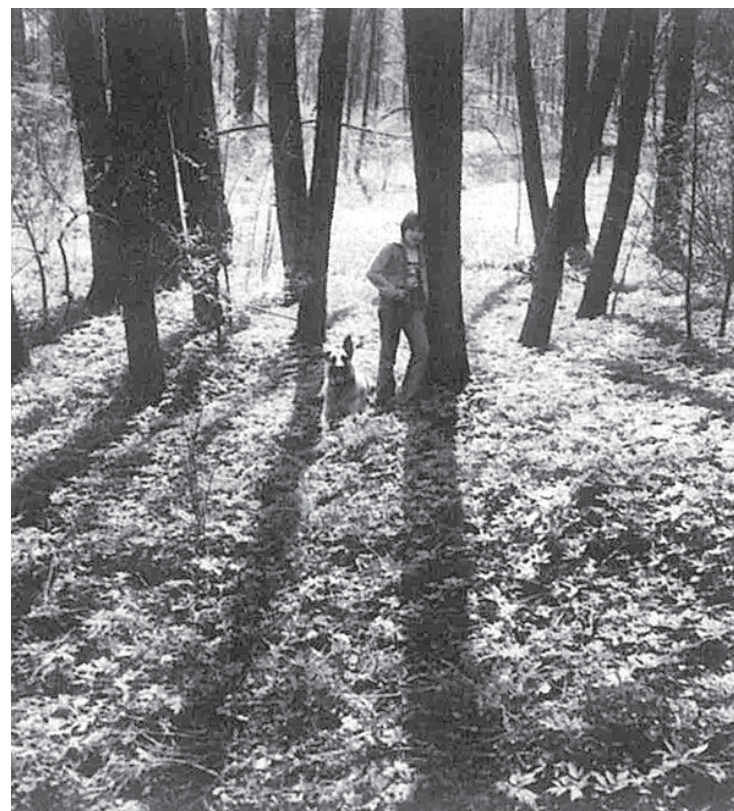
Para min é difícil falar friamente destas imaxes, comentar o seu valor histórico ou artístico. Elas forman parte da miña vida, dos meus recordos máis queridos, daquela época afastada, feliz e irrecuperable, que chamamos infancia. Bástame unha ollada fugaz sobre algunha daquelas fotografías para volver atrás no tempo, a aqueles lugares, para cheirar o perfume acre e punxente da herba cuberta pola néboa, a calor da casa paterna e a presenza das persoas amadas. Son unha especie de mantra evocativo, que por un breve instante me concede consolo e me reconcilia co pasado.

Lembro aínda cando o meu pai, antes de partir para Italia, collía a súa polaroid e marchaba camiñar, ao amencer e anoitecer, polos prados que rodeaban a nosa casa de campo. Preocúpase por fotografar calquera particularidade, por capturar calquera matiz de luz e de sombra, como se a súa memoria fose insuficiente para acollelo todo e como se tivese a necesidade daquelas instantáneas para selar a súa lembranza. Non sei se era consciente de que nunca máis volvería ver estes lugares, pero o caso

As fotos desta páxina e a anterior foron tomadas polo artista en Italia. A imaxe da páxina 3 é da mostra das polaroids de Tarkovski aberta na Fundación Seoane, e foi realizada por Cabalar, da axencia Efe.

é que cada unha das fotografías está invadida por aquel profundo e martirizante sentimento mestura de dor, de ledicia silenciosa e de serea consciencia do inevitable que para calquera ruso se traduce nunha soa palabra: nostalgia.

Como ocorre coas súas películas, creo que cada un atopará nestas imaxes algo profundamente persoal, íntimo, que acollerá e que converterá en propio. Na súa obra, sexa cinematográfica ou fotográfica, Andrei Tarkovski

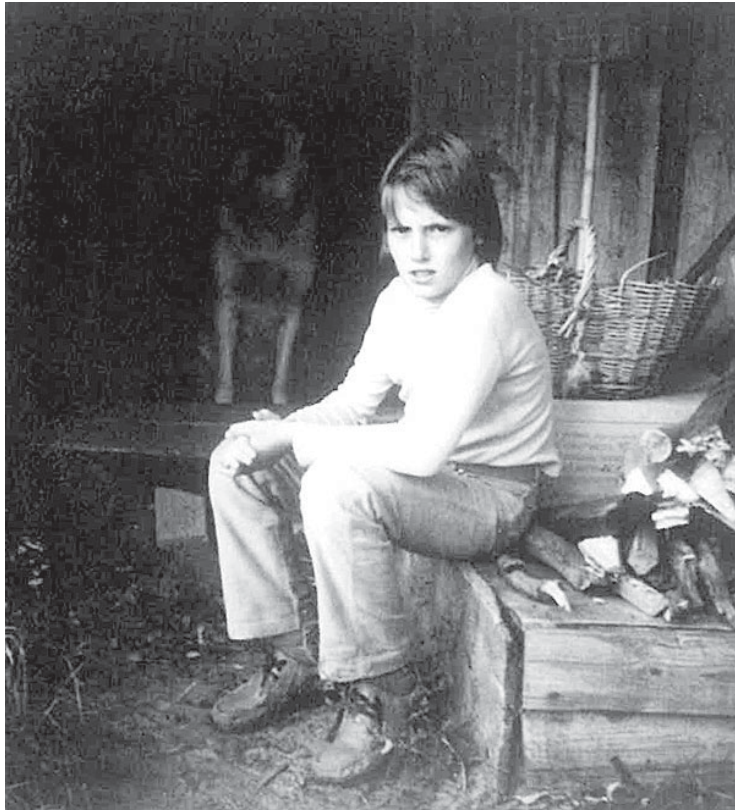
insistía na creación dunha imaxe artística, libre de símbolos e dogmas, onde a forza das imaxes permanece atrapada na súa percepción directa, nunha unión espiritual entre o espectador e o artista, porque, como el mesmo repetía: “A imaxe non é este ou aquel significado expresado polo director, senón un mundo enteiro que se reflicte nunha gota de auga, i nunha gota de auga só!”.

O xenio e a censura

O persoal universo que Tarkovski reflectiu nas súas películas pódese percibir tamén nas polaroid: persoas, paisaxes, luces e crepúsculos cos que o cineasta soviético debuxa un espazo maternal.

Nacido no 1936 e morto no 1986, Andrei era fillo do entón célebre poeta soviético Arseni Tarkovski. De novo, estudou música, pintura e escultura, aprendeu linguas orientais e tamén traballou como xeólogo por un tempo en Siberia. Logo, namorouse do cinema e matriculouse no Instituto Estatal de Cinematografía de todas as Rusias, baixo o ensino de Mijaíl Romm.

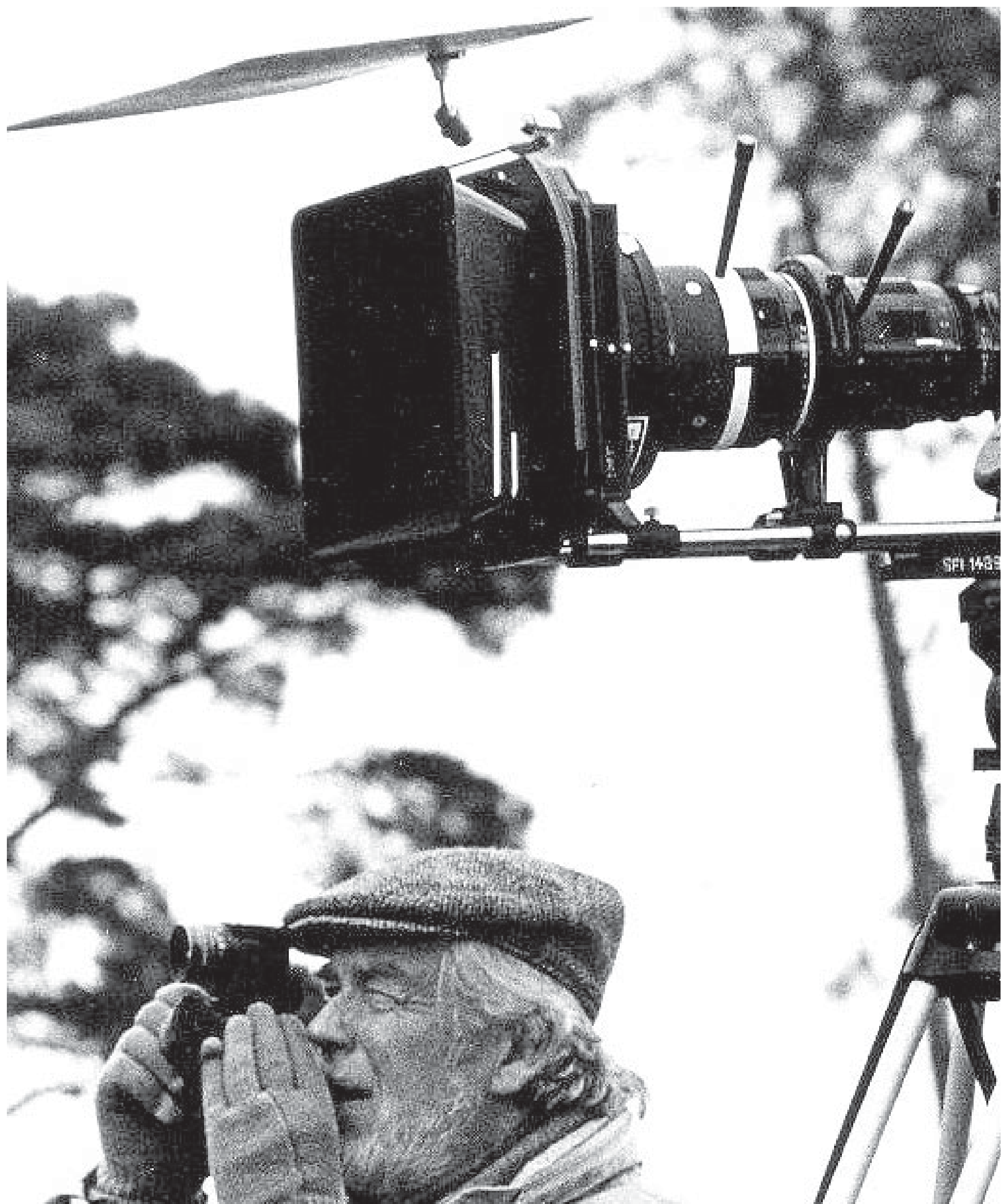
Tras realizar algunhas curtametraxes, debuta nas longas con *A infancia de Iván* (1962), que lle deu o León de Ouro na Mostra de Venecia. Pronto entrou en conflito coas autoridades comunistas, que rebaixaron o presuposto dos seus filmes, lle negou permisos e finalmente, no 1971, lle prohibiu a estrea de *Andréi Rubliov*. No entanto, seguiu rodando, con títulos referenciais como *Solaris* (1972) ou *Stalker* (1979). Ante as limitacións, porén, comeza a rodar fóra, primeiro *Nostalgia* (1983) en Italia e, posteriormente, *Sacrificio* (1986) en Suecia. Morreu dun cancro pouco despois de que este último filme lograse catro galardóns no Festival de Cannes.

rdL | 7
Galicia Hoxe 23/04/09

Nesta páxina e na anterior,
imaxes captadas en Rusia
por Tarkovski

30 ABRIL DO 2009 - NÚMERO 768

r d l

REVISTA
**DAS
LETRAS**

Valle-Inclán debuxado e obra ilustrada

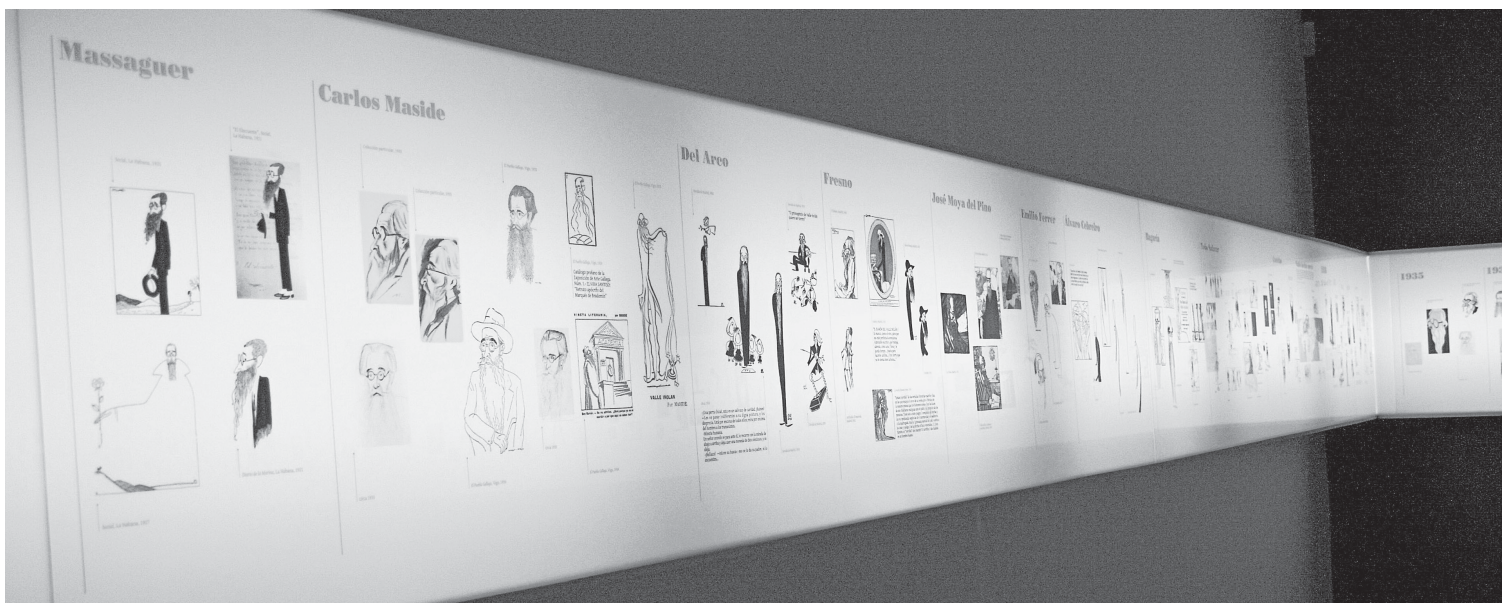
Retratos, caricaturas, ilustracións. Velloso libros, co seu deseño artesanal, realizado co maior dos aloumiños: auténticas pezas de museo. Son os elementos que alicerzan a exposición *Valle-Inclán Debuxado/Obra Ilustrada*, que desde o día 22 pasado e ata o vindeiro 24 de maio permanece aberta no colexio de Fonseca, en Santiago de Compostela. Unha proposta que lle permite ao visitante achegarse á figura deste grande escritor galego desde unha perspectiva diferente. Desde o ollar dos caricaturistas e retratistas que se deixaron cativar pola súa personalidade. Desde a extraordinaria atención ao máis mínimo detalle que o autor lle prestou ás sucesivas edicións de cada un dos seus libros. A mostra, organizada pola Universidade de Santiago con fondos propios, supón tamén, para quen a contempla,

As imaxes de Valle-Inclán

unha oportunidade de albiscar a evolución tanto da arte do retrato como da edición nas primeiras décadas do século XX. A imaxe actúa como fío condutor das dúas partes nas que se estrutura: unha que recolle máis de douscentos retratos, caricaturas e fotografías, e outra que amosa en vitrinas 153 tesouros en forma de libro: –exemplares das edicións das primeiras obras de Valle-Inclán, das máis importantes...–, debullando, ademais, a través de paneis que conteñen un total de 1.500 fotos, a alma gráfica de cada un deles: portadas, ilustracións, tipografías dos títulos, capitulares, ornamentos que pechan cada capítulo... Froito dun inmenso traballo de recompilación, a mostra abre as portas a unha aproximación á persoa que foi Ramón María del Valle-Inclán, alén da súa faciana pública como creador. Ás máscaras baixo as que gardaba a súa intimidade, cuxa contemplación deixa intuír a súa identidade, o seu ser.

rDL | 3
Galicia Hoxe 30/04/09

As fotos desta páxina foron tomadas por Margarita Santos e Francisca Martínez, que tamén lle facilitaron a este número da RDL todas as imaxes que saen nas páxinas 6 e 7. As imaxes da 4 e da 5 foron extraídas do catálogo da primeira parte da mostra, así como as de portada e de contraportada.

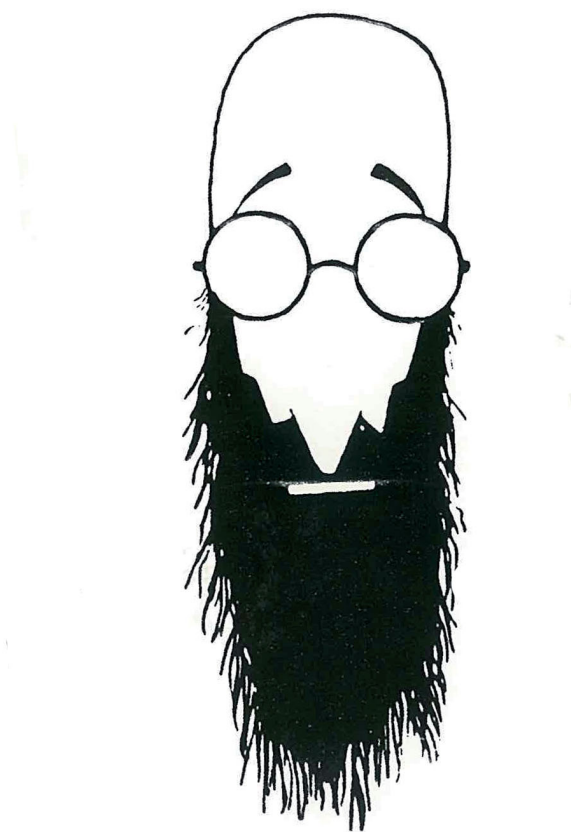
d

o burgués decimonónico ao home que avanza cara á ancianidade, orgulloso e acubillado nas súas barbas e na súa capa, pasando polo mozo modernista de melena e gafas de carei, polo señor de cabeza case pelada que se presenta como un fidalgo ou un monxe... Amparo de Juan Bolufer e Javier Serrano Alonso, –comisarios da mostra *Valle Inclán Debuxado: caricaturas e retratos do escritor*, que foi celebrada en Lugo con ocasión dun congreso, organizada pola cátedra Valle-Inclán da Universidade de Santiago co apoio do Concello de Lugo e Caixanova, e que agora se integra na exposición do colexio de Fonseca–, explican deste xeito a evolución dos retratos de Valle-Inclán: o primeiro elemento que atopa a visitante, se comeza o seu percorrido por *Valle-Inclán Debuxado/Obra Ilustrada* pola parte dos debuxos –caricaturas e retratos–.

Mentres se escoita, a través dun audiovisual, a voz do creador de *Luces de Bohemia*, pódese avanzar despois ata os paneis que, primeiro por orde cronolóxica e despois por autores, exhiben as caricaturas de Valle, relacionando cada segmento temporal con retratos e fotografías do seu protagonista, e con imaxes dalgunhas das súas obras, as que corresponden a cada período concreto.

A imaxe debuxada e, sobre todo, a caricatura, servíalles aos artistas da época como tarxeta de presentación en sociedade, e o retrato persoal era un habitual imprescindible nas publicacións periódicas (prensa e revistas) cando a tecnoloxía de impresión aínda non permitía incorporar fotografías. “Non nos pode estrañar que Valle-Inclán fose un obxectivo moi apetecible para os caricaturistas e xornalistas da prensa diaria, non só polo seu aspecto inconfundible, senón pola mitoloxía que o rodeaba: a súa irascibilidade, a súa agudeza de enxeño, as súas epatantes opinións, as súas anécdotas e a súa rotunda presenza na vida pública madrileña e española”, escriben Javier Serrano e Amparo de Juan no catálogo da mostra que prepararon en Lugo.

Unha ampla variedade de estilos: desde o decimonónico ata o modernista, pasando polos vangardistas, son apreciables nas caricaturas do escritor, que debuxaron artistas galegos, españois e hispanoamericanos: Castelao e Maside, Moya del Pino, Bagaría, Fresno, Cebreiro ou Toño Salazar, entre outros. As técnicas empregadas son tamén diversas: pluma, tinta da China, lapis, carbón, debuxo lineal, acuarela... Os medios de difusión destas obras de arte eran diarios madrileños, galegos e americanos, e revistas ilustradas.

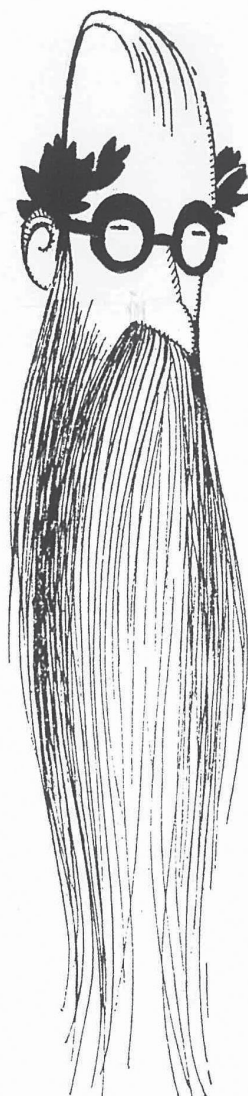
Valle-Inclán aparece debuxado, –segundo a interpretación achegada por Javier Serrano e Amparo de Juan no catálogo antes citado–, nun primeiro momento como un mozo burgués decimonónico, e logo ao xeito do escritor bohemio, cunha imaxe modernista: media melena, con barba cada vez máis grande, que comeza como perilla e bigote e acaba sendo moi longa e poboada, con quevedos ante os ollos que evolucionan ata as gafas de carei, e roupas extravagantes.

Máis adiante o escritor muda o seu aspecto, cortando o cabelo pero sen renunciar á súa característica barba, e daquela os debuxantes preséntano con aspecto fidalgo: con aire aristocrático e espírito épico, ou monacal: ascético, de figura estilizada... Despois píntano como un venerable anciano, coa súa capa e barbas, como a figura das letras que era, admirado e respectado no mundo cultural e, finalmente, morto. Tamén o debuxan nas tertulias, escribindo, lendo ou impartindo conferencias...

“Os retratos amosan a mirada tan perspicaz que tiña Valle-Inclán, sempre cun certo aceno de tristeza... Era unha persoa moi celosa da súa intimidade: pouco sabemos da súa vida por el mesmo. Moitos autores falan das ‘máscaras’ detrás das que se agochaba, desa construción da súa imaxe que lle servía, se cadra, para preservar a súa personalidade, o seu lado máis íntimo: os seus sentimentos”, explica Margarita Santos Zas, directora da cátedra Valle-Inclán da Universidade de Santiago e do proxecto de investigación Valle-Inclán, e comisaria, xunto con Francisca Martínez, da exposición que se exhibe no pazo de Fonseca –Santos e Martínez son as responsables da parte de ‘Obra ilustrada’–.

“Interésanos proxectar que a Universidade de Santiago ten os mellores fondos bibliográficos –agás bibliotecas privadas– de Valle-Inclán. Cando se fixo a mostra de Lugo recorreremos a fondos propios da Universidade e a outros de bibliotecas públicas e privadas. Nesta exposición de Santiago xa son todos os fondos da Universidade. Mercouse moito nos últimos anos, e cremos que é un tesouro que debemos dar a coñecer. O noso obxectivo non era facer unha exposición para expertos, senón unha proposta divulgativa, que lle puidese gustar a todo o mundo”, indicou Santos.

Deste xeito, na parte de ‘Obra Ilustrada’ exhibense exemplares de libros de Valle-Inclán: entre eles algúns das súas tres primeiras obras: *Cenizas*, *Femeninas* e *Epitalamio*, e das súas creacións máis coñecidas: *Sonatas*, *Flor de santidad*, *Las guerras carlistas*, *Tirano Banderas*, *El ruedo ibérico*, *Romance de lobos*, *Cara de plata*, *El marqués de Bradomín*, *Luces de bohemia*, *Esperpentos*, *Aromas de leyenda*, *La pipa de kif*, *La lámpara maravillosa*, *Divinas Palabras*... As comisarias decidiron expor exemplares de edicións sucesivas de cada unha das obras, e incluír ademais uns paneis con fotografías dos elementos gráficos de cada libro: portadas, capitulares, motivos ornamentais, ilustracións, orlas... Así, pódese ver como cada libro é unha peza única e distinta, e como un mesmo texto muda nas súas diferentes edicións, a través da imaxe.

“Valle-Inclán era un home intelixente, de verbo fácil, agudo, que se moveu nun mundo de artistas: nas tertulias, con pintores, gravadores, músicos, xornalistas... A súa personalidade exerceu fascinación en moitos artistas da época, dos que incluso foi mestre. De feito foi director da Academia de Roma...”, comenta Santos.

A exposición permite, tamén, achegarse á biografía de Valle-Inclán. Nado en Vilanova de Arousa no 1866, o seu verdadeiro nome é José

Simón Valle Peña. Era fillo do escritor Ramón del Valle Bermúdez e de Dolores de la Peña y Montenegro, os dous de ascendencia fidalga. Estudou no Instituto de Pontevedra ata 1885. Comezou Dereito en Santiago, pero acabou abandonando a carreira e volvendo a Pontevedra. Viaxou a Madrid e América: México, Cuba, e publicou o seu primeiro libro no 1894, –despois de ter colaborado con varias publicacións–: a colección de relatos de tema amoroso *Femeninas*.

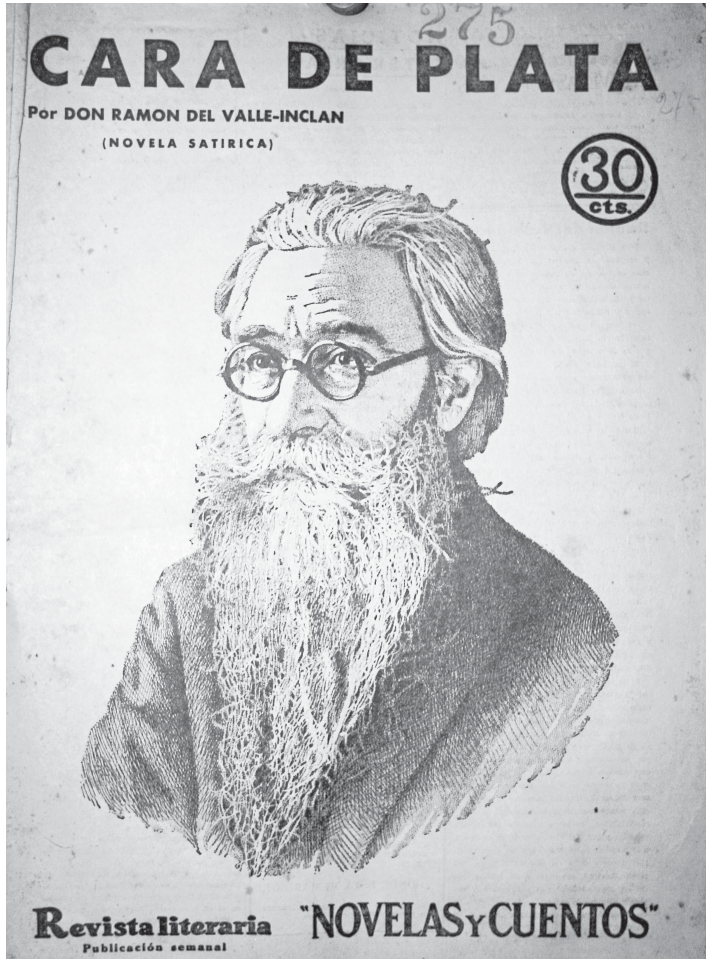
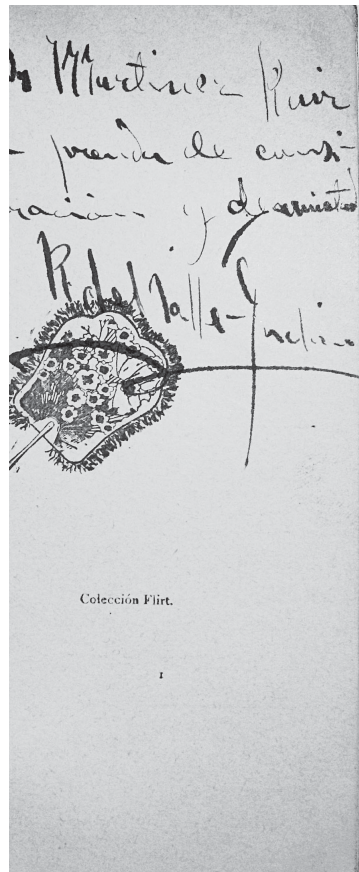
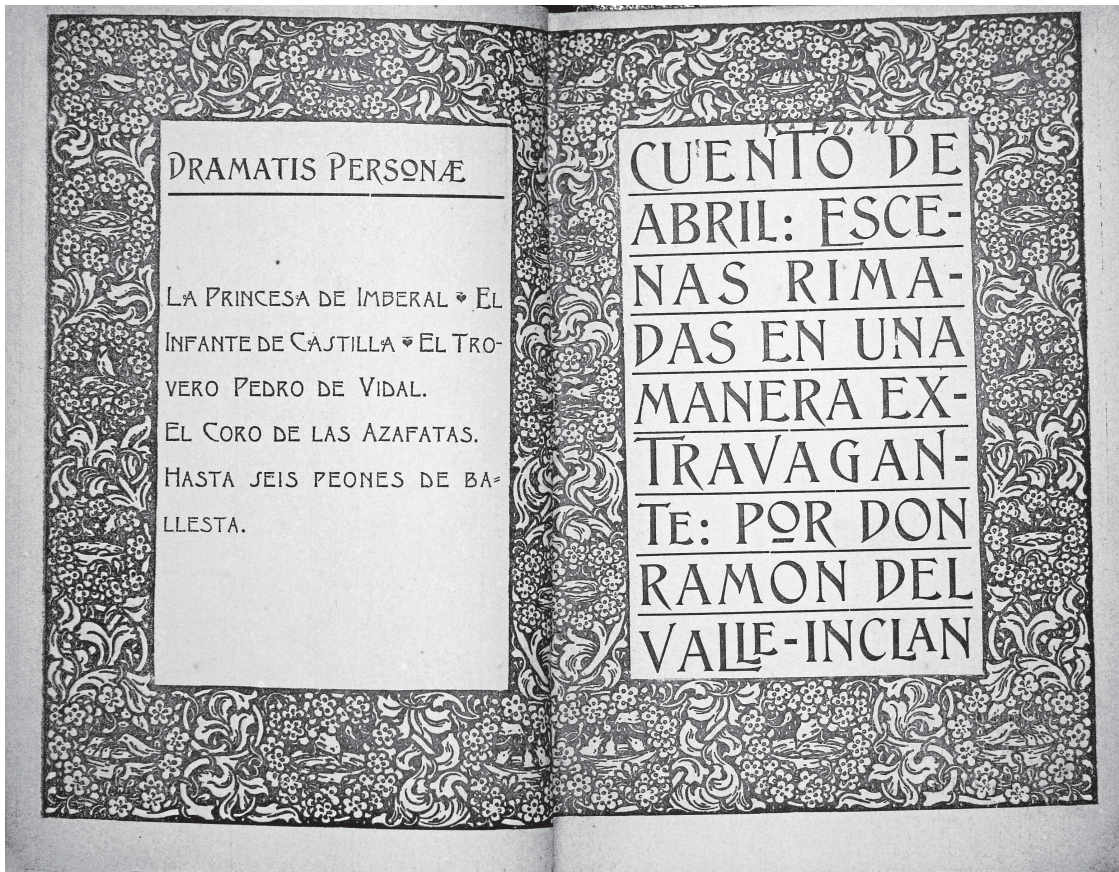
A vida dun artista

Valle-Inclán instalouse varias veces en Madrid. Publicou as *Sonatas* no cambio de século nun volume: *Sonata de otoño*, *Sonata de estío*, *Sonata de primavera* e *Sonata de inverno*. En 1907 saíu do prelo *Aromas de leyenda* e *El marqués de Bradomín*. Por entregas, no diario *El Mundo*, publica *Romance de Lobos*. No 1908 comezou a edición da súa serie *La guerra carlista*. Viaxou a Arxentina, Chile, Paraguai, Uruguai e Bolivia. De volta, estreou a súa obra teatral *Voces de gesta*, aínda que as súas creacións teatrais nunca foron moi estreadas, do mesmo xeito que, malia ser moi respectado

nos círculos culturais, era máis coñecido popularmente pola súa imaxe que polos seus libros. Na Primeira Guerra Mundial visitou as fronteiras de guerra en Francia, e no 1916 publicou *La lámpara maravillosa*.

No 1926 editou *Tirano Banderas*, e no 1927 iniciou a publicación da serie de novela histórica *El ruedo ibérico*. A súa evolución ideolóxica foi notable: desde o Partido Carlista, ata Alianza Republicana e o Partido Radical, pasando polo comunismo. Foi por un tempo presidente do Ateneo de Madrid, e no 1933 foi nomeado director da Escola de Belas Artes de Roma. No 1935 marchou para Santiago de Compostela, e faleceu de cancro no 1936.

Pola esquerda e arriba, imaxe dunha tertulia e portada de *Divinas Palabras*, e abaixo letra capitular de *Cartas de Amor* e ornamento de final de páxina

Arriba, *Cuento de Abril*, e ao seu carón a sinatura de Valle-Inclán en *Epitalamio*; debaixo ilustración de Moya del Pino e ao lado cuberta de *Cara de Plata*; máis abaixo ilustración, tipografía dun *Esperpento* e elemento ornamental.

